

Keski-Suomi
Mellersta Finland
Central Finland

Tulevaisuuskestävä Keski-Suomi

Keski-Suomen strategia
2026–2029

Strategialuonnos

Lausuntokierros 22.9.—21.10.2025

Yhteinen Keski-Suomi, yhteinen strategia

Keski-Suomen strategia 2026–2050 pohjautuu kokonaiskestävyyden ja kokonaisturvallisuuden pyrkimyksille. Kokonaiskestävyys tarkoittaa, että ihminen, luonto ja talous kasvavat sopusoinnussa. Kokonaisturvallisuus nostaa kestävyiden kumppaniksi varautumisen, huoltovarmuuden ja kriiseistä palautumiskyvyn.

Strategialuonnoksessa aluekehittämistemme lähivuosien painopisteet on koottu neljäksi kokonaisuudeksi:

1. Rohkeasti toimelias

2. Luonnonvoimainen

3. Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva

4. Ylpeästi keskisuomalainen

Kasvun kärkiä on myös neljä: **Bio- ja kiertotalous, Uudistuva teollisuus, Hyvä vointi** sekä **Turvallisuus ja huoltovarmuus**. Kasvun kärjillä tarkoitetaan vahvuuksia, joihin maakunta nojaa tutkimuksessa, innovaatiotoiminnassa sekä tuottavuuden ja kasvun tavoittelussa.

Muuttuneen geopoliittisen tilanteen vuoksi nykyisten kärkien rinnalle esitetään lisäyksenä turvallisuutta ja huoltovarmuutta.

Vuoteen 2050 ulottuvan pitkän tähtäimen yhteisenä tahtotilana on rakentaa maakunnan tulevaisuutta kokonaiskestävyys ja kokonaisturvallisuus yhdistäen, kiinnostavasti ja kansainvälisesti.

Keski-Suomen maakuntastrategia sisältää

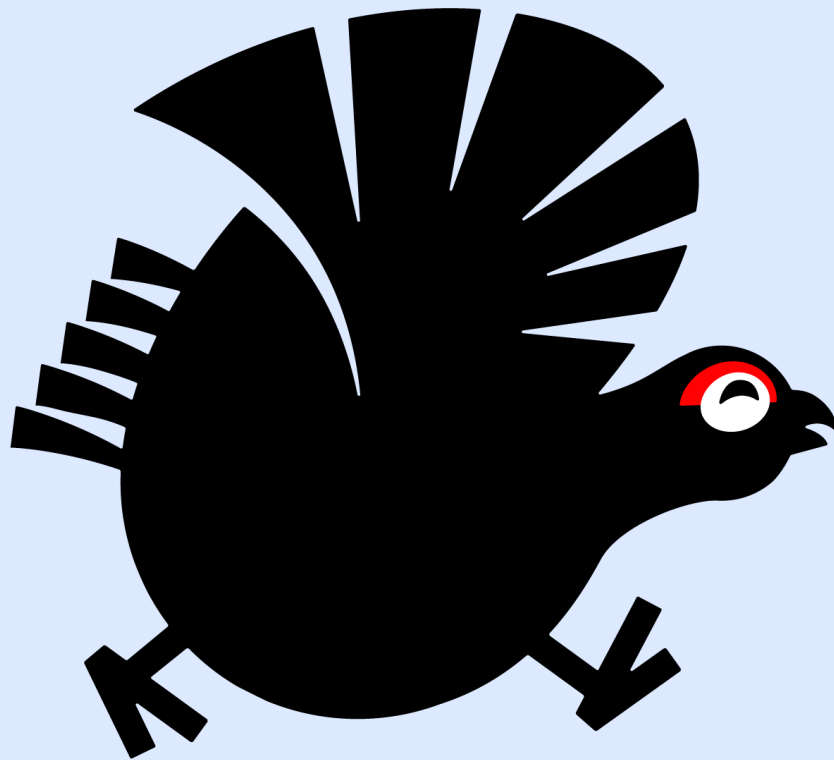
- lähivuosien yhteiset toimenpiteet ja arvio niiden rahoittamisesta (maakuntaohjelma vuosille 2026–2029)
- Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan rahoituksen käyttöä suuntavan älykkään erikoistumisen strategian ohjelmakauden 2021–2027 loppuvuosille
- tahtotilan maakunnan pitkän aikavälin kehittämisestä (skenaarioihin perustuva tulevaisuuskuva ja aluerakenne vuoteen 2050)

Maakuntaohjelmasta on lisäksi laadittu ympäristöselostus ympäristövaikutusten arvioimiseksi.

Sisällysluettelo

Rakennamme kestävämpää Keski-Suomea	
2026–2029	4
Rohkeasti toimelias.....	6
Luonnonvoimainen	11
Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva	16
Ylpeästi keskisuomalainen	21
Kasvun kärjet	26
Bio- ja kiertotalouden osaaminen kestävyysmurroksen edistäjänä	28
Hyvä vointi on laaja-alainen vahvuutemme	29
Uudistuva teollisuus nojaa digitalisaatioon ja innovatiivisiin ratkaisuihin	30
Turvallisuuden ja huoltovarmuuden osaaminen tarjoaa uusia mahdollisuuksia	31
Keski-Suomi 2050	32
Tulevaisuuskestävä, kiinnostava ja kansainvälinen Keski-Suomi 2050	33

Keski-Suomen aluerakenne 2050.....	34
Strategian toimeenpano	39
Seuranta ja ennakointi.....	41
Vaikuttamistyö	42
Rahoitus.....	43
Strategian valmistelu	44
Keski-Suomi tänään.....	47
Elämme jatkuvassa murroksessa	48
Talouskehitys pakottaa uudistumaan	50
Ympäristö on huomioitava päätöksenteossa	55
Väestörakenteen muutokseen on reagoitava	61
Kulttuurin ja osallisuuden merkitys kasvaa	65
Liitteet.....	69

**Rakennamme
kestävämpää
Keski-Suomea
2026–2029**

Rohkeasti toimelias

- Nostamme keskisuomalaisten osaamistasoa
- Vauhditamme talouden kasvua TKI-yhteistyöllä ja yrittäjyydellä
- Tavoittelemme työttömyysasteen puolittamista vuoteen 2035 mennessä
- Varmistamme sujuvat yhteydet

Luonnonvoimainen

- Ohjaamme kestäviin elintapoihin
- Käytämme viisaasti luonnonvarojamme
- Saavutamme hiilineutraaliuden vuoteen 2035 mennessä
- Edistämme luontomme monimuotoisuutta

Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva

- Liikumme ja harrastamme kasvattaaksemme toimintakykyämme
- Kehitämme uusia tapoja palveluiden järjestämiseen
- Pidämme erityistä huolta nuoristamme
- Vahvistamme kokonaisturvallisuutta

Ylpeästi keskisuomalainen

- Luomme tilaa keskisuomalaiselle kulttuurille
- Panostamme kansainvälisyyteen
- Huolehdimme osallisuudesta
- Olemme ylpeästi keskisuomalaisia

Rohkeasti toimelias

Tuottavuus syntyy uusista innovaatioista –osaamislähtöisistä ideoista, jotka muuttuvat kilpailueduiksi. Onnistumisemme edellytyksenä on korkea osaaminen. Tavoitteemme on, että keskisuomalaisten osaamistason nousee määrätietoisesti seuraavien vuosien aikana.

Keski-Suomen elinkeinoelämän, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tiivis yhteistyö synnyttää uutta ja vahvistaa innovaatiokyvykkyyttä. Samalla rakennamme palveluita, jotka tukevat yritysten kasvua ja avaavat tietä vientimarkkinoille.

Työttömyyden vähentäminen on koko maakunnan yhteinen tehtävä. Saumaton yhteistyö palveluiden välillä ja oikea tuki oikeaan aikaan luovat perustan sille, että yhä useampi löytää paikkansa työelämässä. Ennen kaikkea tärkeää on varmistaa, että työnhakijoiden osaaminen on vastaa työelämän tarpeita.

Kasvun moottorina ovat uudet investoinnit. Keski-Suomen on oltava kiinnostava kohde niin pienille kuin suurille sijoittautumisille. Viestimme on kirkas: täällä yritykset voivat menestyä myös kansainvälisesti.

Samalla saavutettavuus on pidettävä vahvuutena. Keski-Suomen sijainti logististen virtojen keskellä tekee siitä luonnollisen pysähtymis- ja kohtaamispaikan. Huolehtimalla sujuvista liikenneyhteyksistä varmistamme, että liikkuminen toimii sekä maakunnan sisällä että meille päin.

Nostamme keskisuomalaisten osaamistasoa

Vauhditamme talouden kasvua TKI-yhteistyöllä ja yrittäjyydellä

Tavoittelemme työttömyysasteen puolittamista vuoteen 2035 mennessä

Varmistamme sujuvat yhteydet

Nostamme keskisuomalaisen osaamistasoa

Lisäämme korkeakoulutettujen osuutta. Huolehdimme korkeakoulutuksen alueellisesta saavutettavuudesta. Panostamme väyläopintoihin ja tunnistamme vapaan sivistystyön merkityksen opintojen nivelvaiheessa.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat korkeakoulut ja toisen asteen oppilaitokset.

Panostamme ammatilliseen koulutukseen. Vastaamme työnantajien ammatillisten osaajien kysyntään. Varmistamme, että koulutus vastaa työelämän tarpeisiin.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat ammatillisen koulutuksen järjestäjät tiiviissä yhteistyössä työnantajien kanssa. Osaamistarpeita ennakoi maakunnallinen osaamisen ennakointiryhmä.

Terävöitämme Keski-Suomen koulutusprofiilia. Koulutustarjonnan kehittämisessä nojaamme kasvun kärkiimme. Olemme houkutteleva opiskelupaikka kotimaisille ja kansainvälisille opiskelijoille.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat koulutusorganisaatiot tiiviissä yhteistyössä julkisen sektorin ja elinkeinoelämän kanssa.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla:

- Korkeakoulututkinnon suorittaneiden 25–34-vuotiaiden osuus on 40 % vuonna 2030. Pitkällä tähtäimellä tavoittelemme 50 % osuutta, joka on linjassa valtakunnallisten ja yhteiseurooppalaisten tavoitteiden kanssa. (Lähtötaso 35,9 % vuonna 2023, Tilastokeskus)

Vauhditamme talouden kasvua TKI-yhteistyöllä ja yrittäjyydellä

Syvennämme korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa. Lisäämme yrityslähtöistä tutkimus- ja kehittämistoimintaa.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat korkeakoulut, tutkimuslaitokset, elinkeinoelämä, Keski-Suomen elinvoimakeskus ja Keski-Suomen liitto.

Kannustamme yrittäjyyteen ja tuemme yritysten kasvupaluutta. Luomme puitteet, jotka kannustavat keskisuomalaisia yrittämään ja tavoittelevaan kasvua. Varmistamme yritys- ja työllisyyspalveluiden sujuvan yhteistyön. Erityisesti pyrimme edistämään yritysten syntyä korkeaa osaamista vaativille aloille.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat koulutusorganisaatiot, elinkeinojärjestöt, kunnat ja muut julkisen sektorin toimijat.

Vahvistamme keskisuomalaisten yritysten kykyä kaupallistaa palvelunsa ja tuotteensa sekä viedä niitä kansainvälisille markkinoille. Työvoiman kansainvälistyminen tarjoaa uusia mahdollisuuksia yritysten kansainvälisyyden kehittämiselle.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat yritykset, yrityspalveluiden ja -rahoituksen tarjoajat, koulutusorganisaatiot ja Keski-Suomen elinvoimakeskus.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla:

- Keski-Suomen osuus Suomen TKI-panostuksista on 5 % vuonna 2030 (lähtötilanne 3,8 % vuonna 2023, Tilastokeskus).
- Kasvuyritysten määrä (Tilastokeskus)
- Yritysten vientiliikevaihdon kehitys (Tilastokeskus)

Tavoittelemme työttömyysasteen puolittamista vuoteen 2035 mennessä

Houkuttelemme Keski-Suomeen uusia investointeja ja vauhditamme kasvualojen kehitystä. Vahvistamme julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä, jotta tunnistamme paremmin elinkeinoelämän tarpeet uusien työpaikkojen luomiseksi.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, koulutusorganisaatiot, Keski-Suomen elinvoimakeskus, Keski-Suomen liitto ja elinkeinojärjestöt.

Varmistamme työnhakijoille oikeat palvelut oikeaan aikaan. Erityisesti kiinnitämme huomiota pitkäaikais- ja nuorisotyöttömyyden ratkaisemiseen. Panostamme työllisyysalueiden, hyvinvointialueen ja oppilaitosten väliseen yhteistyöhön.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat työllisyysalueet, hyvinvointialue ja oppilaitokset. Keski-Suomen elinvoimakeskus ja Keski-Suomen liitto tukevat osaltaan työllisyysalueiden ja elinkeinopalveluiden yhteistyötä.

Huolehdimme mahdollisuuksista jatkuvaan osaamisen kehittämiseen. Ennakoimalla osaamistarpeita vahvistamme osaavan työvoiman oikea-aikaista saatavuutta.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat työllisyysalueet ja koulutusorganisaatiot. Osaamisen ennakkoinnissa keskeinen rooli on myös elinkeinoelämän toimijoilla.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla:

- Yksityiselle sektorille syntyy vuosien 2026–2029 aikana 4000 uutta työpaikkaa
- Työttömyysaste Keski-Suomessa on 6,5 % joulukuussa 2035 (Lähtötilanne 4/25 13,4 %).
Tavoittelemme siis työttömyysasteen puolittamista 10 vuodessa.
- Pitkäaikaistyöttömyys

Varmistamme sujuvat yhteydet

Vahvistamme maakunnan sisäistä saavutettavuutta panostamalla alempiasteiseen tieverkkoon ja joukkoliikenteeseen. Maakunnan sisäinen saavutettavuus on edellytys toimeliaisuudelle, hyvinvoinnille ja turvallisuudelle.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kaikki maakunnan vaikuttamistyöhön osallistuvat sekä joukkoliikenteen viranomaiset.

Varmistamme Keski-Suomen kansallisen ja kansainvälisen saavutettavuuden. Tärkeimpiä hankkeita ovat valtatie 4 parantaminen, ratayhteyksien ja poikittaisliikenteen kehittäminen sekä lentoliikenteen palautuminen markkinaehtoiseksi.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kaikki maakunnan vaikuttamistyöhön osallistuvat. Keski-Suomen liitto koordinoi maakunnan edunvalvontaa.

Panostamme maakunnan digitaaliseen saavutettavuuteen. Erityisesti harvaan asutussa pohjoisessa Keski-Suomessa on investoitava tietoliikenneyhteyksiin.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, tietoverkkoyhtiöt ja kaikki maakunnan vaikuttamistyöhön osallistuvat.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla:

- Yrittäjien arvio maakunnan saavutettavuudesta paranee (Lähde: Yrittäjien Elinvoimabarometri)
- Kiinteän verkon laajakaistasaatavuus, 100 Mbit/s (Lähtötilanne 74 % 9/2024, Traficom)

Tarkemmin saavutettavuuteen liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä määritellään Keski-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelmassa, joka hyväksyttiin keväällä 2025.

Luonnonvoimainen

Keski-Suomen menestys on aina nojannut luonnonvaroihin – metsiin, vesiin ja alueemme lumovoimaisiin maisemiin. Puhtaasta luonnosta ammennamme yhä voimaa ja uutta osaamista.

Rakennamme kestävää Keski-Suomea yhdessä. Kun liikumme jalan tai pyörällä, teemme hyvää sekä luonnolle että itsellemme. Vesistömme ovat vahvuutemme, jonka kuntoa vaalimme, jotta myös tulevat sukupolvet voivat löytää niistä hyvän olon ja inspiraation.

Käytämme luonnonvaroja viisaasti: hyödynnämme ensisijaisesti olemassa olevaa ja jalostamme raaka-aineista mahdollisimman paljon arvoa. Näin voittavat sekä luonto että talous.

Tavoitteemme on hiilineutraali Keski-Suomi vuoteen 2035 mennessä. Se edellyttää energiatehokkuutta, fossiilisista polttoaineista luopumista ja vihreän siirtymän mahdollisuuksien hyödyntämistä esimerkiksi hiilineutraalin liikkumisen ratkaisuissa.

Samalla edistämme luontomme monimuotoisuutta ja pidämme huolta perinnebiotoopeista, jotka kutsuvat pysähtymään männikkömetsiemme varjoon.

Ohjaamme kestäviin elämäntapoihin

Käytämme viisaasti luonnonvarojamme

Saavutamme hiilineutraaliuden vuoteen 2035 mennessä

Edistämme luontomme monimuotoisuutta

Ohjaamme kestäviin elämäntapoihin

Teemme keskisuomalaisten luontojalanjäljen näkyväksi ja lisäämme ymmärrystä omien valintojen vaikutuksista. Tuemme kulutuksen vähentämistä ja kestävämpien valintojen suosimista. Kannustamme aktiiviseen ympäristökansalaisuuteen. Nostamme esiin paikallisen ruuantuotannon arvon ja vähennämme ruokahävikkiä.

Tavoitteen edistämisestä vastuussa on jokainen keskisuomalainen.

Edistämme jalankulun ja pyöräilyn kulkutapaosuuden kasvua arkiliikkumisessa. Panostamme reittien ja väylien kehittämiseen niin kunnallisella kuin maakunnallisella tasolla, huomioiden esimerkiksi EuroVelo 11 -reitin kehittämisen.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, Keski-Suomen elinvoimakeskus ja Keski-Suomen liitto.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

- Toteutetut viestintäteot luontojalanjäljen näkyväksi tekemiseksi.
- Jalankulun ja pyöräilyn kulkumatkaosuus kasvaa koko Keski-Suomessa. (Lähtötilanne Jyväskylän seudulla 38 %, HLT 2021)

Käytämme viisaasti luonnonvarojamme

Pidämme huolta vesistöistämme. Panostamme virtavesien kunnostamiseen sekä soiden ja puroekosysteemien ennallistamiseen koko Keski-Suomessa.

Tavoitteen edistämisessä tärkeä rooli on vesienhoidon yhteistyöryhmällä.

Vähennämme uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöä. Käytämme uusiutuvia luonnonvaroja kestävästi. Kehitämme ratkaisuja, joilla parannamme raaka-aineiden kiertoa ja investoimme uusiutuvien luonnonvarojen jalostusasteen nostoon.

Tavoitteen edistäminen on sekä yritysten että hankintoja tekevien julkisten organisaatioiden vastuulla. Maakunnallinen kiertotalouden koordinaatioryhmä tukee työtä.

Hyödynnämme ensisijaisesti olemassa olevaa rakennettua ympäristöä. Laadimme vuoteen 2027 mennessä kokonaissuunnitelman vapaana olevien julkisomisteisten kiinteistöjen käytöstä. Varmistamme uusien kiinteistöinvestointien monikäyttöisyyden.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat julkiset organisaatiot. Kokonaissuunnitelman laatimisesta vastaa Keski-Suomen liitto.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

- Pintavesien ekologinen tila
- Uusiutumattomien luonnonvarojen käyttö vähenee

Saavutamme hiilineutraaliuden vuoteen 2035 mennessä

Vähennämme päästöjä parantamalla energiatehokkuutta ja luopumalla fossiilisista polttoaineista. Otamme käyttöön uusia teknologioita ja lisäämme uusiutuvan energian tuotantoa – aina kokonaiskestävyys huomioiden.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat yritykset, energiayhtiöt ja kunnat.

Vahvistamme metsiemme ja maaperämme hiilinieluja. Viemme eteenpäin teknologisia ratkaisuja hiilidioksidin talteenottoon.

Metsien ja maaperän hiilinielujen vahvistamisessa tärkeä tehtävä on maanomistajilla, Suomen Metsäkeskuksella ja metsänhoitoyhdistyksillä. Teknisten hiilidioksidin talteenottoratkaisujen kehittämisestä vastaavat tutkimuslaitokset, korkeakoulut ja suuret teollisuuslaitokset.

Sopeudumme muuttuvaan ilmastoon ennakoiden. Huomioimme sopeutumisen esimerkiksi alueidenkäytössä, palveluissa, infrastruktuurissa ja ruokaturvassa.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat julkisen sektorin toimijat. Keski-Suomen liitto vastaa alueellisen sopeutumis suunnitelman laatimisesta.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

- Kasvihuonekaasupäästöt vähenevät niin, että saavutamme hiilineutraaliuden vuoteen 2035 mennessä.
- Alueellinen energiankulutus vähenee. (Lähtötilanne 21,8 TWh vuonna 2022, Keski-Suomen energiaselvitys).
- Keski-Suomen hiilinielujen ja –varastojen määrä kasvaa. (Lähtötilanne -290 kt CO₂e vuonna 2023, FCG)

Edistämme luontomme monimuotoisuutta

Vahvistamme maakunnan ekologista verkostoa huomioimalla sen alueidenkäytön linjauksissa ja tukemalla maanomistajia sen vaalimisessa. Panostamme ennallistamiseen. Lisäämme suojelupinta-alaa vapaaehtoisuuden pohjalta, Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten mukaisesti.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat maanomistajat, kunnat, Keski-Suomen elinvoimakeskus ja Keski-Suomen liitto.

Luomme metsänomistajille uusia mahdollisuuksia luonnonarvomarkkinoille. Etsimme rohkeasti tapoja yhdistää luonto, metsänomistajat ja luontoarvojen ostajat.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat maa- ja metsätalousalan toimijat ja julkinen sektori.

Laadimme Keski-Suomelle ohjelman turvaamaan luonnon monimuotoisuutta. LUMO-ohjelma tukee ja ohjaa maakunnallista työtä. Huolehdimme, että ohjelmassa kuuluu kaikkien sidosryhmien ääni.

Tavoitteen edistämisestä vastaa Keski-Suomen elinvoimakeskus.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

- Suojelupinta-ala kasvaa vuoteen 2030 mennessä EU:n biodiversiteettistrategian ja kansallisesti laadittavan ennallistamissuunnitelman edellyttämällä tavalla (Lähtötilanne: Lakiin perustuvan suojelun osuus 3,7 %)

Tarkemmin hiilineutraaliuteen ja luonnon monimuotoisuuteen liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä määritellään Keski-Suomen ilmasto- ja luontotiekartassa, joka valmistuu 12/2025. Metsien käyttöön liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä määritellään Metsäkeskuksen laatimassa alueellisessa metsäohjelmassa.

Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva

Keski-Suomen elinvoima rakentuu hyvinvoivista ihmisistä, jotka kokevat ympäristönsä turvallisesti rakentaa tulevaisuutta.

Jokaisella meillä on vastuu omasta toimintakyvystämme. Meidän on huolehdittava, että arkeemme mahtuu liikuntaa, kulttuuria ja yhteisöllisyyttä. Kolmannen ja neljännen sektorin panos on tässä ratkaiseva.

Julkisten palveluiden järjestäminen on murroksessa väestökehityksen ja talouden paineissa. Yhdessä etsimme uusia tapoja tuottaa palveluja ja tehdä yhteistyötä yli rajojen. Näemme paljon mahdollisuuksia digitalisaatiossa, kuitenkin ihmisen läsnäolon tarvetta unohtamatta.

Nuoret ovat tulevaisuuden voima. Meidän on vahvistettava heidän uskoaan tulevaisuuteen, tarjottava mielekästä tekemistä ja varmistettava, että Keski-Suomi näyttäytyy paikkana, jossa kannattaa rakentaa omaa elämänpolkuaan. Tämä vaatii kaikkien keskisuomalaisen yhteistyötä.

Kaiken taustalla on kokonaisturvallisuus: luottamus siihen, että arki toimii niin normaali- kuin poikkeusoloissa. Vahvistamme ennakointikykyämme, turvaamme perustarpeemme ja teemme sen yhdessä.

Liikumme ja harrastamme kasvattaaksemme toimintakykyämme

Kehitämme uusia tapoja palveluiden järjestämiseen

Pidämme erityistä huolta nuoristamme

Vahvistamme kokonaisturvallisuutta

Liikumme ja harrastamme kasvattaaksemme toimintakykyämme

Edistämme Keski-Suomi liikkuu 2030 -agenda. Lisäämme keskisuomalaisen fyysistä aktiivisuutta ja vähennämme liiallista paikallaanoloa 15 % verrattuna vuoteen 2012. Vuonna 2030 keskisuomalaiset ovat aktiivisia, hakevat liikunnasta elämyksiä ja voivat hyvin. Tuemme liikunta-alantoimijoiden yhteistyötä kehittämistyössä.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, muut julkiset organisaatiot, elinkeinoelämä ja järjestöt. Agendan edistämistä koordinoi Keski-Suomen Liikunta.

Kehitämme liikuntapalveluita. Nostamme esiin lähiluonnon merkityksen palautumiselle. Panostamme matalankynnyksen harrastusmahdollisuuksiin.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat ja liikunta-alan toimijat.

Tuemme yhdistysten ja vapaamuotoisten ryhmien toimintaedellytyksiä.

Viestimme järjestötoiminnan merkityksellisyydestä, houkuttelemme uusia aktiiveja mukaan ja tuemme julkisen sektorin toimilla kansalaisten aktiivisuutta. Annamme maksutta julkisia tiloja yhdistysten ja vapaamuotoisten ryhmien käyttöön.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

- Terveysliikunta-suosituksen mukaan liian vähän liikkuvien osuus (lähtötaso 54,9 % vuonna 2024, THL)
- Aktiivisesti järjestötoimintaan osallistuvien määrä

Kehitämme uusia tapoja palveluiden järjestämiseen

Edistämme kuntien yhteistyötä palveluiden järjestämisessä. Tarkastelemme palveluiden järjestämistä uudesta näkökulmasta – esimerkiksi kouluverkon osalta. Varmistamme, että maakunnan kaikkien kunnanvaltuustojen ja –hallitusten johto kohtaa toisensa vähintään kerran vuodessa.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, oppilaitokset ja Keski-Suomen liitto.

Vahvistamme digitaalisia palveluita ja keskisuomalaisten digiosaamista. Huolehdimme digineuvonnan saatavuudesta. Panostamme medialukutaidon kehittämiseen kaikissa ikäryhmissä.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat julkisen sektorin toimijat, järjestöt, yritykset ja media.

Kehitämme ennaltaehkäiseviä, helposti saavutettavia hyvinvointipalveluita ja aktiviteetteja yhdessä keskisuomalaisten kanssa. Tunnistamme järjestöjen ja yritysten tärkeän roolin hyvinvointipalveluiden tuottajina.

Tavoitteen edistämisessä tärkeä tehtävä on kaikilla julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoilla.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

Pidämme erityistä huolta nuoristamme

Turvaamme nuorille mielekkään elämän kaikkialla Keski-Suomessa. Vähennämme NEET-nuorten* määrää luomalla edellytykset kiinnittyä yhteiskuntaan mielekkään tekemisen kautta. Varmistamme jokaiselle nuorelle vähintään yhden harrastuksen ja toisen asteen tutkinnon.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, koulutusorganisaatiot, Keski-Suomen hyvinvointialue ja elinkeinoelämä.

Teemme Keski-Suomesta paikan, johon nuoret haluavat jäädä. Tarjoamme nuorille työtä, palveluja ja monipuolisia vapaa-ajan mahdollisuuksia. Varmistamme, että jokainen halukas kotimainen ja kansainvälinen opiskelija saa täältä kesätyö- ja harjoittelupaikan.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat elinkeinoelämän ja julkisen sektorin toimijat.

Varmistamme, että jokaisella nuorella on vähintään yksi kuunteleva aikuinen rinnallaan. Korostamme perheiden merkitystä nuorten hyvinvoinnille, ja panostamme nuorten arjen kohtaamiseen koulussa ja vapaa-ajalla.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat julkisen ja kolmannen sektorin toimijat.

**) NEET (Not in Employment, Education or Training) lyhenteellä kuvataan työelämän ja opiskelun ulkopuolella olevaa väestöryhmää.*

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

- NEET-nuorten määrä puolittuu vuoteen 2030 mennessä (Lähtötilanne 19,2 % vuonna 2023; miehet 23,8 % ja naiset 14,5 %)
- Vuonna 2030 Jyväskylän ammattikorkeakoulusta valmistuneista 50 % ja Jyväskylän yliopistosta 30 % valmistuneista on työllistynyt Keski-Suomeen vuosi valmistumisen jälkeen. (Lähtötaso 44 % ja 25 %, Tilastokeskus, Sijoittumispalvelut)

Vahvistamme kokonaisturvallisuutta

Kasvatamme paikallisen ruuantuotannon arvostusta, turvaamme kriittisen infrastruktuurin toiminnan ja varmistamme energiantuotannon. Perustarpeista huolehtiminen luo kestävyyttä myös poikkeusoloissa.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kaikki keskisuomalaiset toimijat, erityisesti julkinen sektori.

Tuotamme tulevaisuustietoa ja vahvistamme ihmisten kykyä ajatella tulevaisuutta. Aluekehittäminen ja kokonaisturvallisuus edellyttävät taitoa nähdä vaihtoehtoisia tulevaisuuksia. Päivitämme Keski-Suomen skenaariot strategiakauden aikana.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat julkisen sektorin toimijat. Ennakointityötä koordinoi maakunnallinen tulevaisuustyöryhmä.

Vahvistamme organisaatioiden ja ihmisten välistä luottamusta lisäämällä kohtaamisia.

Tavoitteen edistämisessä tärkeä tehtävä on Keski-Suomen turvallisuus- ja valmiustoimikunnalla (KSTURVA), joka kokoaa turvallisuuden kannalta keskeiset tahot säännöllisesti yhteen. Kokoonkutsujana toimii Keski-Suomen liitto.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

- Päivittäisen elämänsä erittäin tai hyvin turvallisiksi kokeneiden osuus (Lähtötilanne 67,9 % vuonna 2024, THL)

Ylpeästi keskisuomalainen

Keski-Suomeen on aina tultu eri ilmansuunnista. Keskisuomalaisuus on kymmenien paikalliskulttuurien ja identiteettien kudelma. Siksi tarinamme on kohtaamisen tarina.

Keskisuomalaisuuteen kuuluu vahva kulttuuriperintö ja liikunnallinen elämäntapa. Maakunnallisella työllä huolehdimme, että jokaisella asukkaalla ja tänne saapuvalla on mahdollisuus tarttua tähän elämäntapaan.

Tulevaisuuden Keski-Suomi on nykyistä kansainvälisempi. Panostamme siihen, että uuskeskisuomalaiset kokevat olonsa tervetulleiksi ja että moninaisuus nähdään voimavarana. Rakennamme Keski-Suomesta yhteisöllisyyden ja osallisuuden mallimaakunnan. Pito- ja elinvoima syntyy vain, kun kaikki ovat mukana.

Emme jää hallinnollisten rajojen vangeiksi, vaan teemme yhteistyötä keskisuomalaisella rohkeudella.

Kulttuuriperintömme elää sekä aineettomana että fyysisenä. Sen parhaat palat näkyvät UNESCO-kohteissa, Alvar Aallon arkkitehtuurissa, sadoissa kesätapahtumissa ja tuhansien saunojen löylyissä.

Olemme ylpeästi keskisuomalaisia. Rakennamme ja kerromme yhteistä tarinaa ja tuomme esiin maakuntamme ainutlaatuiset helmet. Keskellä on tilaa kasvaa ja kohdata.

Vahvistamme keskisuomalaisen kulttuurin toimintaedellytyksiä

Panostamme kansainvälisyyteen

Huolehdimme osallisuudesta

Olemme ylpeästi keskisuomalaisia

Vahvistamme keskisuomalaisen kulttuurin toimintaedellytyksiä

Tuomme kulttuurin vahvemmin keskisuomalaisten arkeen. Julkisten toimijoiden, yhdistys- ja vapaaehtoistoimijoiden sekä elinkeinoelämän yhteistyöllä varmistamme, että kulttuuri ja taide elävät kouluissa, työelämässä ja ikäihmisten arjessa. Varmistamme tilojen riittävyyden yhdistystoimijoille ja avaamme julkiset tilat käyttöön.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, muut julkisen sektorin toimijat, vapaa sivistystyö, elinkeinoelämän etujärjestöt sekä kolmannen sektorin toimijat.

Rakennamme ja vahvistamme kulttuurin edistämisen maakunnallisia rakenteita. Edistämme luovien alojen taloudellisia mahdollisuuksia panostamalla kulttuuriosaamiseen elinkeinopalveluissa sekä kulttuurialan oppilaitosten ja yritysten väliseen yhteistyöhön. Tunnistamme myös Jyväskylän taide- ja kulttuurilaitosten merkityksen koko maakunnalle.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, elinkeinopalvelut ja kulttuuritoimijat. Maakunnallisen koordinaatiosta ja rakenteiden edistämisestä vastaavat Keski-Suomen elinvoimakeskus ja Keski-Suomen liitto.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

- TEAviisarin kulttuuri-indikaattorin arvo on 75 vuonna 2030 (lähtötaso 65 vuonna 2023, THL, TEAviisari)
- Kulttuurin edistämiseen käytetty rahoitus

Panostamme kansainvälisyyteen

Varmistamme, että jokainen kokee olevansa tervetullut Keski-Suomeen.

Panostamme työelämän, yhteisöjemme ja palveluidemme monikulttuurisuusosaamiseen. Luomme sujuvampaa arkea kansainvälisille osaajille ja heidän perheilleen.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat elinkeinoelämä, kunnat ja Keski-Suomen elinvoimakeskus.

Hyödynnämme korkeakoulujen kansainvälisyyttä alueemme kehittämisessä.

Avaamme korkeakoulujen kansainvälisiä verkostoja ja osaajia maakunnan käyttöön. Varmistamme, että kansainväliset opiskelijat saavat Keski-Suomessa mahdollisuuksia. Huomioimme myös toisen asteen kansainväliset opiskelijat.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat yritykset, koulutusorganisaatiot ja julkisen sektorin toimijat.

Lisäämme keskisuomalaisten kansainvälistymistä. Kannustamme yhä useampia ulkomaanvaihtoon ja tuomme kansainvälisyyttä arkeen esimerkiksi kielten opiskelun muodossa.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat koulutusorganisaatiot, kunnat, yritykset ja monet yhdistykset.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

- Syrjintää työhaussa kokeneiden maahanmuuttajien osuus on alle 20 % vuonna 2030. Lähtötaso on 34 % (vuoden 2022 tilanne, THL MoniSuomi-tutkimus)

Huolehdimme osallisuudesta

Rakennamme Keski-Suomesta yhteisöllisyyden ja osallisuuden mallimaakuntaa.

Arvioimme kunnittain, miten eri ikäryhmien osallisuutta voidaan vahvistaa ja seurata. Edistämme myös valtuutettujen kummitoimintaa yhdistyksissä.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat ja Keski-Suomen hyvinvointialue.

Kasvatamme aktiivisia kansalaisia. Oppilaitoksissa annamme eväät aktiiviseen vaikuttamiseen ja arvostamme tekoja oman lähiympäristön puolesta.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat oppilaitokset varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin asti.

Edistämme aliedustettujen ryhmien osallisuutta. Varmistamme, että nuorten, maahanmuuttajataustaisten, vammaisten ja työelämästä pudonneiden ääni kuuluu päätöksenteossa. Tunnistamme järjestöjen roolin näiden ryhmien edunajajina ja kytkemme järjestöt tiiviisti palveluiden suunnitteluun.

Tavoitteen edistämisestä vastaavat kunnat, Keski-Suomen hyvinvointialue ja muut julkisen sektorin toimijat.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

- Erittäin heikkoa osallisuutta kokevien osuus on alle 5 % vuonna 2030. (Lähtötaso 8,7 % vuonna 2024, THL)

Olemme yleästi keskisuomalaisia

Ylitämme kunta- ja organisaatorajat. Rakennamme maakunnan elinvoimaa hyödyntämällä jokaisen seutukunnan vahvuuksia. Ymmärrämme, että investoinnit ja päätökset vaikuttavat aina yhtä kuntaa laajemmin.

Seuraamme edistymistämme seuraavilla mittareilla

Tavoitteen edistäminen kuuluu meille kaikille. Keski-Suomen liitto kokoaa maakunnan toimijat yhteen ja luo tilaa yhteiselle keskustelulle.

Syvennämme ymmärrystämme sivistyksen ja kulttuuriperinnön merkityksestä identiteetillämme. Vaalimme monista paikallisidentiteeteistä rakentuvaa keskisuomalaisuutta ja tuemme toimintaa, jossa sivistys, kulttuuriperintö ja ympäristö kietoutuvat yhteen. Näin vahvistamme kotiseuturakkauttamme.

Tavoitteen edistämisessä tärkeä rooli on maakunnan kulttuuriympäristöryhmällä ja kunnilla.

Vahvistamme yhteistä Keski-Suomi -brändiä puhumalla samalla äänellä ja viestimällä yhtenäisesti. Teemme brändistä totta arjen teoissa.

Tavoitteen edistäminen kuuluu kaikille keskisuomalaisille organisaatioille. Yhteisen Keski-Suomen brändin käyttöä ohjaa ja edistää Keski-Suomen liitto.

Kasvun kärjet

Kärjet kertovat vahvuuksistamme

Keskisuomalaiseen metsään kuuluu globaalius ja sieltä saa vaikka mitä. Esimerkiksi tekstiilikuitua kestävän vaatetuksen huipulle ja taidokkaimmat tuotteet rakentamiseen. Tiedämme, että raaka-aineiden arvo kasvaa kiertäessään. Siksi me näemme lantaloissa ruskeaa kultaa ja perustamme kaupunkiin kaivoksen.

Luonnon sylissä, saunan kotimaakuntana meille on luontevaa rauha ja tasapainoisuus. Me laitamme tarmomme hyvinvoinnin, liikunnan ja terveyden edistämiseen. Meillä vanhatkin ovat nuoria.

Edelläkävijöitä ovat ne, jotka pystyvät uusin, rikastavin tavoin yhdistämään ihmisyyden, digitaalisuuden ja teknologian – teollisuudessakin. Konesaleissamme syntyy laitteita, materiaaleja ja palveluja, joita maailma ei ole nähnyt aiemmin.

Meillä panostetaan laaja-alaisesti turvallisuuteen ja huoltovarmuuteen. Tarjoamme kyberturvallisuutta, uusia tapoja tuottaa energiaa ja ruokaa. Tekemisellämme vahvistamme koko Suomea ja Eurooppaa.

Kasvun kärjet ovat aloja, joilla meillä on vahvaa TKI-toimintaa, jonka avulla tuemme yritystemme kasvua, kannattavuutta ja vastuullisuutta. Kasvun kärjet ovat samalla Keski-Suomen älykkään erikoistumisen valinnat.

Bio- ja kiertotalouden osaamista hyödynnämme kestävyysmurroksen edistämässä

Hyvä vointi on laaja-alainen vahvuutemme

Uudistuva teollisuus nojaa digitalisaatioon ja innovatiivisiin ratkaisuihin

Turvallisuuden ja huoltovarmuuden osaaminen tarjoaa uusia mahdollisuuksia

Bio- ja kiertotalouden osaaminen kestävyysmurroksen edistäjänä

Biotalous on ollut pitkään yksi Keski-Suomen tärkeimmistä toimialoista ja näin on myös tulevaisuudessa.

Panostamme siihen, että kasvatamme biomassojen jalostusastetta ja luomme näin lisää elinvoimaa aluetalouteemme.

Biomassoista tuotamme ja kehitämme aivan uudenlaisia materiaaleja, jotka kestävät kulutusta ja korvaavat uusiutumattomia luonnonvaroja. Edistämme puurakentamista, sillä puu on monipuolisesti osa arkeamme.

Luomme uusia taloudellisia mahdollisuuksia siitä, että saamme pidettyä materiaalit ja tuotteet kierrossa pitkään. Panostamme kiertotalouden liiketoimintamalleihin ja osaamiseen, ja edistämme näin resurssiviisautta. Digitaaliset ratkaisut auttavat meitä tehostamaan resurssien käyttöä.

Kiertotalouden toimialan tutkimusta ja liiketoiminnan kehittymistä seurataan erityisesti Keski-Suomen kiertotalouden ryhmässä.

Bio- ja kiertotaloudessa vahvuuksiamme ovat esimerkiksi

- kestävät materiaalit ja materiaaliteknologiat
- puuvillaa ja synteettisiä materiaaleja korvaavat tekstiilikuidut
- biokaasun valmistus ja jakelu
- puurakentaminen ja puutuotteet
- biologisten ja teknologisten materiaalien kiertoratkaisut
- kiertotalouden palveluliiketoiminta

Hyvä vointi on laaja-alainen vahvuutemme

Keski-Suomessa hyvän voinnin kokonaisuus on ymmärretty laaja-alaisesti. Kyse on teknologisista ratkaisuista esimerkiksi diagnosointiin liittyen, mutta myös kulttuurin ja liikunnan sekä matkailun ja virkistysen aluetaloudellisesta potentiaalista.

Meillä jokaisen ihmisen hyvinvoinnista huolehtiminen on selkänoja kekseliäisiin kaupallisiin palveluihin. Hyvä vointi kumpuaa arjesta. Reagoimme ikääntyvän yhteiskunnan tarpeisiin ja kehitämme uusia tapoja huolehtia ikäihmisten hyvinvoinnista. Digitaaliset ratkaisut tarjoavat aivan uudenlaisia mahdollisuuksia edistää meidän jokaisen hyvinvointia ja samalla luoda arvonlisää.

Osaamista meillä löytyy niin Suomen ainoasta liikuntatieteellisestä tiedekunnasta, Jyväskylän ammattikorkeakoulun Hyvinvointi-yksiköstä kuin toimintansa aloittavasta Järvi-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksesta.

Hyvän voinnin tutkimuksen, kehityksen ja innovaatioiden edistämisen tukemisessa ja kehityksen seuraamisessa Keski-Suomen hyvinvointialueen Tutkimuksen,

koulutuksen, kehittämisen ja innovaatioiden neuvottelukunnalla on merkittävä rooli.

Matkailuun liittyviä kasvunäkymiä on tarkasteltu laajemmin Keski-Suomen matkailustrategiassa, joka hyväksytään syksyllä 2025.

Hyvän voinnin vahvuksiamme ovat esimerkiksi

- hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palvelut
- liikunta ja urheilu
- monialainen kuntoutus
- ihmisen hyvinvoinnin mittaaminen, diagnosointi ja seuranta
- kehitys, motivaatio, oppiminen ja oppimisvaikeudet
- ikääntymisen vaikutukset
- Matkailu ja virkistys
- luonnon hyvinvointipalvelut
- kulttuuri ja taide
- osallisuus ja yhteisöllisyys

Uudistuva teollisuus nojaa digitalisaatioon ja innovatiivisiin ratkaisuihin

Keski-Suomi on muutoksen eturintamassa. Vientivetoisella teollisuudella on keskeinen rooli maakuntamme elinkeinorakenteessa. Perinteinen teollisuutemme pienistä konepajoista suuriin osakeyhtiöihin uudistuu selviytyäkseen jatkuvasta digitaalisesta murroksesta.

Panostamme robotiikkaan ja tekoälyohjattuihin järjestelmiin, data-analytiikkaan ja teknologioihin, joita emme edes vielä tiedä. Maakunnassa toimiva teknologiateollisuus uudistuu rohkeasti.

Alueemme korkeakoulut ja tutkimuslaitokset tuottavat maailmanluokan osaamista ja huolehdimme siitä, että se on teollisuuden toimijoiden käytettävissä. Meillä perustutkimus ja elinkeinoelämän tarpeet voivat yhdistyä luontevasti.

Keski-Suomen Kauppakamarin teollisuusvaliokunta ja lukuisat muut verkostot vauhdittavat teollisuuden uudistumisen edellytyksiä.

Uudistamme teollisuutta nojaten vahvuksiimme

- kestävät ja älykkäät tuotanto- ja valmistusteknologiat
- uudet materiaalit ja kiertoratkaisut
- materiaalien funktionaalinen pinnoitus
- suurteholaskenta ja laskennallinen päätöksenteko
- robotiikka ja tekoälyohjatut järjestelmät
- data-analytiikka
- ohjelmistot
- Palveluliiketoiminta
- Esineiden ja teollisuuden internetit (IoT)

Turvallisuuden ja huoltovarmuuden osaaminen tarjoaa uusia mahdollisuuksia

Keski-Suomen kasvun kärjet on valittu vuonna 2021. Kasvuun panostaminen on pitkäjänteistä ja sen vuoksi tuolloin valitut kasvualat näyttäytyvät edelleen ajankohtaisilta. Muuttuneen turvallisuustilanteen, Suomen NATO-jäsenyyden sekä EU-rahoituksen painopisteiden muuttumisen myötä, uudeksi kärjeksi nostetaan turvallisuus ja huoltovarmuus.

Turvallisuus ja huoltovarmuus kuvastaa laajalla otteella niitä lukuisia vahvuuksia ja mahdollisuuksia, joita Keski-Suomella on. Meiltä löytyy osaamista niin puolustusteollisuudesta, kaksoiskäyttöteknologioista kuin johtamisestakin.

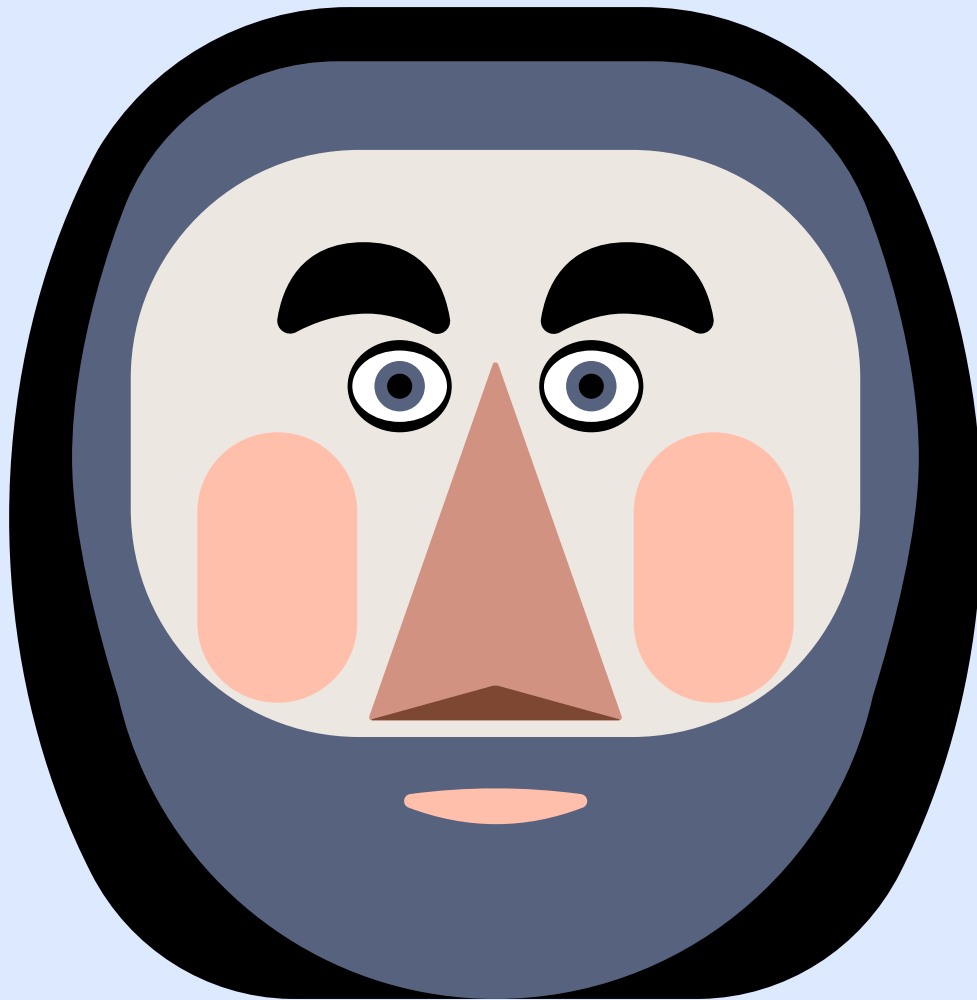
Erityinen valttimme Keski-Suomessa on kyberturvallisuus, jossa osaajamme ovat kansallisia huippuja ja pärjäävät myös kansainvälisesti vertailtuna.

Huoltovarmuuteen kuuluu osaaminen uusiutuvan energian ja vedyn sekä ruokatuotannon parissa. Nämä tarjoavat lähivuosina uusia mahdollisuuksia myös aluetaloudelle.

Yhdessä elinkeinoelämän toimijoiden kanssa rakennamme turvallisuuden ja huoltovarmuuden foorumin, joka yhdistää toimijat ja auttaa löytämään uudet mahdollisuudet rajapinnoilta.

Keskisuomalainen turvallisuuden ja huoltovarmuuden osaaminen on monipuolista

- Puolustusteollisuus
- Kaksoiskäyttöteknologiat
- Dronet
- Digitaalinen turvallisuus
- Psykologinen turvallisuus
- Johtaminen
- Uusiutuva energia ja vety
- Aktiivinen ja kestävä ruokatuotanto

Keski-Suomi 2050

Tulevaisuuskestävä, kiinnostava ja kansainvälinen Keski-Suomi 2050

Rakennamme kestävää tulevaisuutta panostamalla kokonaiskestävyyteen ja kokonaisturvallisuuteen. Keski-Suomessa voit tavoitella uusia innovaatioita ja rakentaa parempaa huomista – luottaa siihen, että elämä kantaa.

Keski-Suomi herättää tunteita. Meillä on sadoittain aitoja luontokohteita, iloa pirskahtelevia kulttuuritapahtumia. Tarinoita sattumuksista ja keskisuomalaisista.

Tulevaisuuden Keski-Suomi on kansainvälinen ja toimintaympäristömme on koko maailma. Olemme avarakatseisia ja hyväksyviä – kohtaamme ihmisen ihmisenä. Olemme keskellä maailman virran.

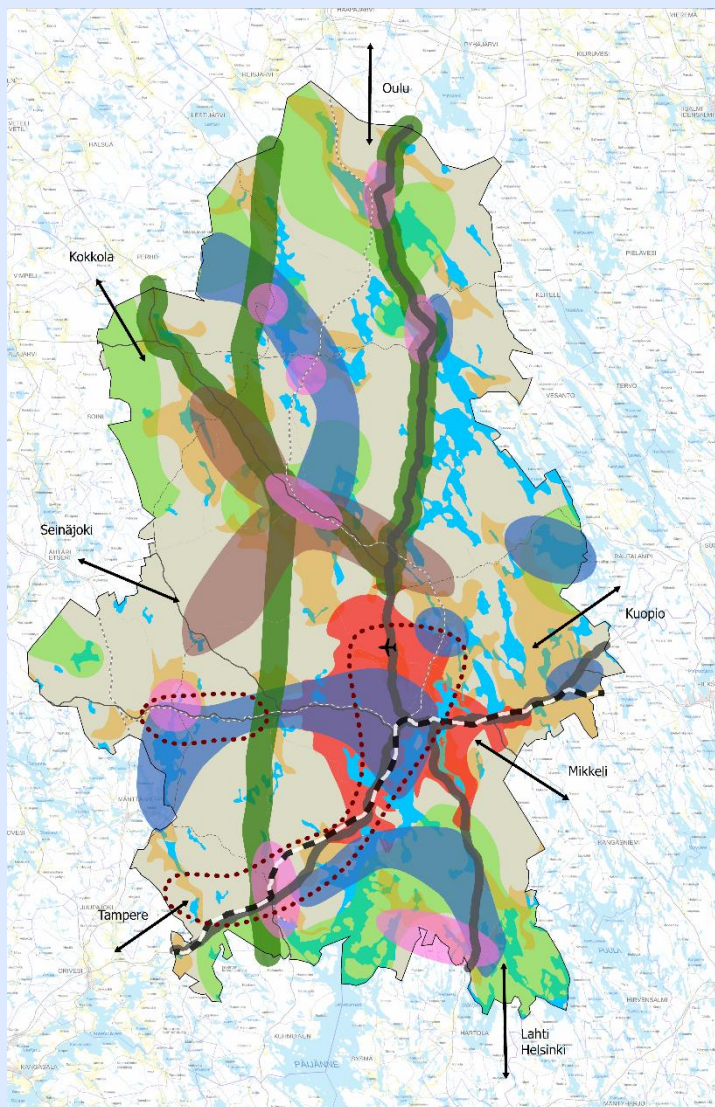
Tekemisessämme nojaamme sydämen sivistykseen ja luottamukseen. Yhdessä katsomme uteliaana tulevaisuuteen.

Keski-Suomen tulevaisuuskuvan avulla määrittelemme, mitä haluamme olla 25 vuoden kuluttua. Se ohjaa ja rohkaisee, antaa merkityksen yhteiselle tekemisellemme. Tulevaisuuskuva on rakentunut kymmenistä yhteisistä keskusteluista – se nojaa vahvuksiimme ja ammentaa voimaa Keski-Suomen brändistä.

Tulevaisuuskuva on lupaus tulevasta. Uskosta siihen, että yhdessä voimme rakentaa hyvää huomista.

Keski-Suomen aluerakenne 2050

Monikeskuksinen alue- ja palvelurakenne

- Monipuolistuvan toimeliaisuuden alue
- Monipaikkaisuuden keskukset

Taloudellinen toimeliaisuus

- Vihreän siirtymän käytävät
- Maatalouden painopistealueet
- Maa- ja metsätalouden innovaatiokeskittymät
- Puolustusteollisuuden painopistealueet
- Virkistys-, matkailun ja kulttuurin painopistealueet

Ekologinen verkosto

- Arvokkaiden luontokohteiden keskittymät

Saavutettavuus

- Kansainvälisesti merkittävät yhteydet
- Kansallisesti merkittävät yhteydet

Aluerakenne määrittelee aluekehittämisen ja aluesuunnittelun suuntaviivat. Se kertoo, mitä pidämme erityisen tärkeänä tulevaisuuskestävää Keski-Suomea rakentaessamme. Kuten kaikki tekemisemme, myös aluerakenne pohjautuu kokonaiskestävyyden neljään ulottuvuuteen.

Aluerakenne hahmottelee maakunnan suuntaa vuoteen 2050 asti yleispiirteisellä tasolla. Se tunnistaa alueellisen moninaisuuden ja kutsuu näkemään mahdollisuuksia, ei rajoituksia. Yleispiirteisyydessään tarkastelu ei myöskään ole kaiken kattava.

Keski-Suomen aluerakennemallin 2050 valintoja on avattu yksityiskohtaisemmin [erillisessä tiedostossa](#).

Monikeskuksinen alue- ja palvelurakenne

Monipuolistuvan toimeliaisuuden alue

Keski-Suomen väestönkasvu painottuu Jyväskylän seudulle. Jyväskylän ympärille muodostuu **monipuolistuvan toimeliaisuuden alue**, joka kilpailee Suomen muiden kasvavien kaupunkikeskusten kanssa niin kotimaisista kuin kansainvälisistäkin osaajista. Jyväskylä vahvistaa asemaansa monikulttuurisena, historiaansa nojaavana ja sykkähdyttävänä korkeakoulukaupunkina.

Uutta rakennetaan ja kehitetään vanhan ja toimivan päälle. Lyhyet matkat tehdään kävellen ja pyöräillen, toimiva joukkoliikenne varmistaa saavutettavuuden vähän kauempaakin. Palvelurakenne tukee kestävästä liikkumisesta ja sini-viheryhteydet turvaavat luonnon monimuotoisuutta ja lisäävät hyvinvointia ja viihtyisyyttä. Kehittäminen perustuu kiertotalouden ja resurssiviisauden periaatteille.

Monipaikkaisuuden keskukset

Monipaikkaisuuden keskukset ovat asumisen ja palveluiden kohtaamispaikkoja. Ne ovat myös merkittävä osa keskisuomalaista kulttuuriperintöä. Keskukset tarjoavat asumisen, yrittämisen ja paikasta riippumattoman työn mahdollisuuksia tilaa ja puhdasta luontoa kaipaaville.

Näitä alueita luonnehtivat järvien ja vesistöjen läheisyys sekä hyvä saavutettavuus, mukaan lukien digitaaliset yhteydet. Monipaikkaisuuden keskusten kehittämisessä painottuu palveluiden saavutettavuus.

Kunta- ja kyläkeskuksia elävöitetään hyödyntäen olemassa olevaa rakennettua ympäristöä luovasti uusiin, muuttuviin ja monipuolisiin käyttötarkoituksiin. Omaleimainen kulttuuritoiminta kietoutuu osaksi alueiden identiteettiä ja kehittämistä.

Taloudellinen toimeliaisuus

Vihreän siirtymän käytävät

Vihreä siirtymä on yksi Keski-Suomen tulevaisuuden voimakkaimmista ajureista. Sen perustana on vahva uusiutuvan energian tuotanto, joka avaa tietä vetytaloudelle ja muille uuden sukupolven ratkaisuille. Pohjoisen Keski-Suomen **vihreän siirtymän käytävät** näyttävät suuntaa koko maakunnalle.

Tulevaisuudessa maakunnassa ei ainoastaan tuoteta ja siirretä energiaa vaan myös varastoidaan sitä ja jalostetaan korkeampaan arvoon, puuperäisestä hiilestä, vedystä ja niiden jatkojalosteista alkaen.

Toimiva liikennejärjestelmä ja vahvat sähkönsiirtoyhteydet luovat välttämättömän perustan vihreän siirtymän investoinneille ja liiketoiminnalle.

Maatalouden painopistealueet sekä maa- ja metsätalouden innovaatiokeskittymä

Keski-Suomen **maatalouden painopistealueet** ovat omavaraisuuden ja huoltovarmuuden kulmakiviä. Maaseudulla on merkitys myös arvokkaina kulttuurimaisemina ja omaleimaisen maaseutukulttuurin kehtoina. Lisäksi ne ovat tärkeä osa sini-viherrakennettamme.

Maa- ja metsätalouden innovaatiokeskittymä nojaa puuteollisuuden, biotuoteteollisuuden ja maa- ja metsätalouden logistiikan keskittymiin sekä vahvaan biotalouskampukseen. Kampuksen tarjoama koulutus ja innovaatiotoiminta raivaa tietä kestäväille ja älykkäälle maataloudelle yhdessä elinkeinoelämän kanssa. Innovaatiokeskittymällä on erinomaiset mahdollisuudet kehittyä edelleen kansainvälisesti tunnetuksi.

Keski-Suomesta löytyy useita paikallisesti merkittäviä metsätalouden keskittymiä.

Puolustusteollisuuden painopistealueet

Keski-Suomi on merkittävä osa kansallista puolustus- ja turvallisuusalaa. Alueella sijaitsee puolustushallinnon tärkeitä toimintoja sekä elinkeinoelämää, joka tukee alan kehitystä. Alerakenteessa mahdollisuuksia kuvataan **puolustusteollisuuden painopistealueina**.

Huoltovarmuus ja sujuva sotilaallinen liikkuvuus korostuvat maakunnan kehittämisessä. Maakuntaan on muodostumassa yksi Suomen merkittävimmistä ilmailu- ja puolustusteollisuuden keskittymistä. Keski-Suomella on myös huomattavaa potentiaalia puolustus- ja turvallisuusalan osaamisessa ja kehittämisessä. Laajasti koko maakunnan alueella kaksoiskäyttötuotteita kehittävät yritykset vahvistavat puolustusteollisuutta.

Virkistyksen, matkailun ja kulttuurin painopistealueet

Virkistyksen, matkailun ja kulttuurin painopistealueet

kuvaavat Keski-Suomen suurta potentiaalia. Neljä kansallispuistoa, kaksi maailmanperintökohdetta ja useat Alvar Aalto-kohteet tekevät meistä kansainvälisesti kiinnostavan.

Matkailun kehittämisen selkärangan muodostavat matkailukeskittymät, joita täydentävät rikas aineeton kulttuuriperintö ja sadat erilaiset tapahtumat.

Potentiaalin täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää investointeja saavutettavuuteen ja palveluliiketoimintaan.

Ekologinen verkosto

Keski-Suomen tulevaisuuden perusta on ekologinen kestävyys. Meidän on turvattava luonnon monimuotoisuus ja pyrittävä hiilineutraaliuteen lähimpien vuosien aikana, sillä koko hyvinvointimme rakentuu sen varaan.

Aluerakenteessa ekologisista vahvuuksista kuvataan **arvokkaiden luontokohteiden keskittyminä**.

Arvokkaiden luontokohteiden keskittymät tarjoavat monipuolisia ekosysteemipalveluja, jotka luovat perustan Keski-Suomen elinvoimalle. Ekologisen kestävyys näkökulmasta on tärkeää edistää näiden alueiden

kytkeytyneisyyttä toisiinsa hyödyntämällä muun muassa Keski-Suomen vesistöjä ja maatalouden painopistealueita.

Keski-Suomen luonto tarjoaa kodin monille lajeille, luonnollisen hiilinielun, täytettä lompakolle ja paikkoja rentoutumiselle. Monet Keski-Suomen hiljaisista helmistä sijaitsevat samoilla alueilla arvokkaiden luontokohteiden kanssa.

Saavutettavuus

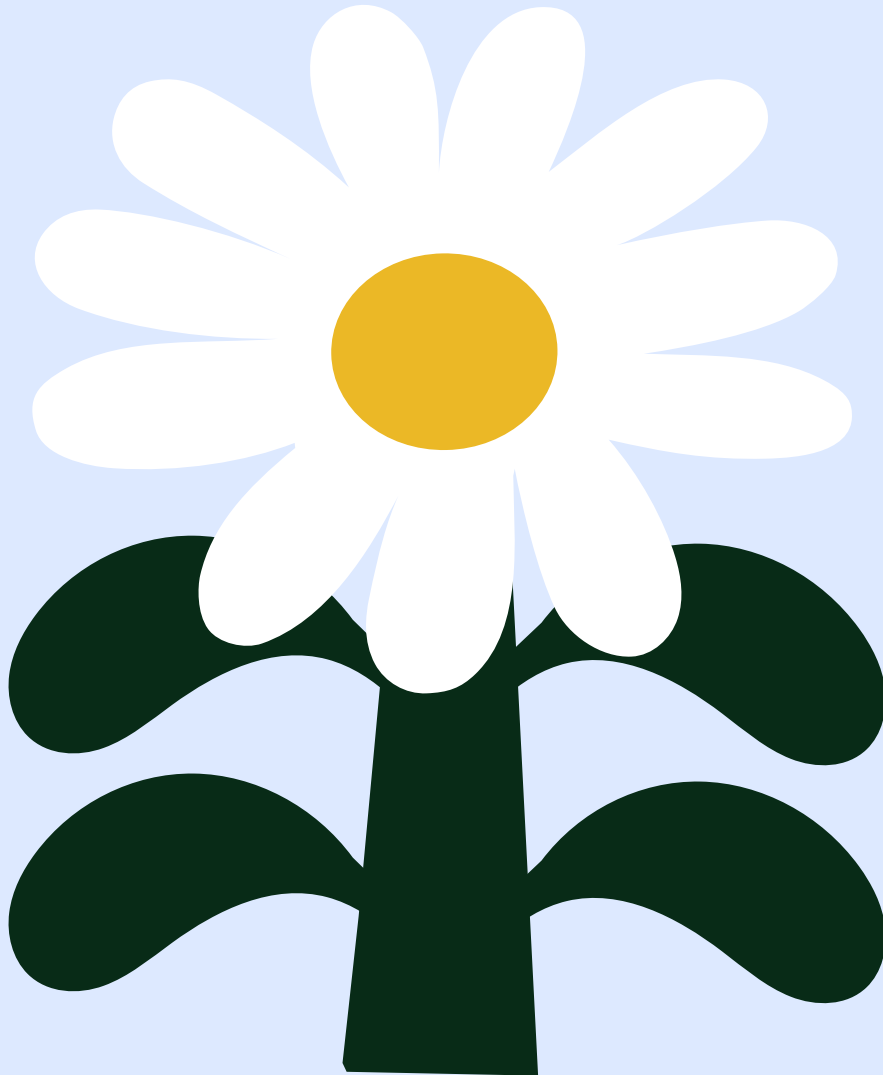
Monikeskuksinen alue- ja palvelurakenne ja Keski-Suomen elinvoima rakentuvat toimivien liikenneyhteyksien ja hyvän kansallisen ja kansainvälisen saavutettavuuden varaan. Maakunnan keskeinen sijainti tarjoaa erinomaiset yhteydet kaikkiin suuntiin, ja siksi saavutettavuuteen panostaminen on myös tulevien vuosien tärkeä tehtävä.

Kansainvälisesti merkittäviä yhteyksiä Keski-Suomessa on Euroopan laajuiseen liikenneverkkoon (TEN-T) kuuluvat valtatiet 4 ja 9, Tampere-Jyväskylä-Pieksämäki ratayhteys sekä Jyväskylän lentoasema. Valtatie 4 kuuluu Euroopan laajuisen liikenneverkon ydinverkkoon ja Pohjanmeri–Itämeri-liikennekäytävään. Vuoteen 2050 mennessä TEN-T-asetuksen ydinverkkoa koskevat tavoitteet on saavutettu sekä pääosin tavoitteet myös TEN-T kattavaa verkkoa

koskien. TEN-T-verkon kaupunkisolmukohtana toimivaan Jyväskylään liikennevirrat ovat saumattomia ja sujuvia.

Kansainvälinen saavutettavuus perustuu erityisesti liikematkustamisessa Jyväskylän lentoaseman ja Helsinki–Vantaan lentoaseman väliseen syöttöliikenteeseen. Vuoteen 2050 mennessä lentoliikenne käyttää kestäviä polttoaineita.

Kansallisesti merkittäviä ja kehittämistä vaativia yhteyksiä ovat Keski-Suomen kautta kulkevat maanteiden ja rautateiden pääväylät, jotka yhdistävät maakunnan tehokkaasti naapurimaakuntien suuntaan. Tieliikenteessä hyvä saavutettavuus perustuu Jyväskylän kautta kulkeviin valtateihin 4 ja 9, joita täydentävät itä–länsisuuntaiset valtatie 13, 18, 23 ja pohjois–eteläsuunnassa valtatie 24.

Strategian toimeenpano

Keski-Suomen strategia on yhteisen kehittämistahdon ilmaus. Se on käsikirja, joka ohjaa työtämme kohti tulevaisuuskestävää Keski-Suomea.

Olemme määritelleet yhteisen tulevaisuuskuvan, tavoitteet ja kasvun kärjet sekä tunnistaneet ne tahot, joiden panos on ratkaiseva. Viime kädessä jokainen keskisuomalainen toimija on osa tätä kokonaisuutta – joskus vastuu on yhdellä toimijalla, usein jaettu.

Panostamme yhteiseen ennakkointiin ja strategian seurantaan. Yhteistyörakenteet antavat työlle ryhtiä ja tarjoavat selkeänojan tavoitteiden arvioinnille.

Haluamme vahvistaa ääntämme kansallisessa ja eurooppalaisessa päätöksenteossa. Yhteisillä toimintamalleilla terävöitämme vaikuttamistamme ja huolehdimme, että keskisuomalaisten viesti kuuluu ja tulee kuulluksi.

Osana maakuntastrategiaa laadimme myös rahoitussuunnitelman.

Seuranta ja ennakointi

Seuraamme tavoitteiden toteutumista, toimintaympäristön muutoksia ja tulevia kehityskulkuja. Keski-Suomen liiton johdolla laaditaan joka kevät **strategian tilannekatsaus**, joka sisältää:

- **yhteenvedon tehdyistä toimenpiteistä**
- **arvion toimintaympäristön keskeisistä muutoksista**
- **mittareiden tilanteen**
- **arvion Keski-Suomen kannalta tärkeimmistä tulevista kehityskuluista sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä**
- **suositukset seuraavan vuoden tärkeimmiksi toimenpiteiksi ja vaikuttamistyön tehtäviksi.**

Kehityskulkujen ennakkoinnissa nojataan erityisesti Keski-Suomen tulevaisuusryhmän asiantuntemukseen.

Maakunnallinen yhteistyö rakentuu monilla areenoilla: Keski-Suomen kauppakamarin valiokunnissa, Keski-Suomen yrittäjissä, turvallisuus- ja valmiustoimikunnassa (KSTURVA) ja järjestöjen kumppanuuspöydällä. Yhteistyön koordinoinnissa keskeinen vastuu on lainsäädäntöön perustuvalla maakunnan yhteistyöryhmällä (MYR). Yhteistyöryhmän tukena toimii rahoituspäätöksiä valmisteleva maakunnan yhteistyöryhmän sihteeristö (MYRS).

Strategiakeskusteluissa on ehdotettu uusiksi maakunnallisiksi yhteistyöryhmiksi:

- **työllisyys- ja yrityspalveluiden ryhmää**
- **ekologisen kestävyuden ryhmää**
- **kiertotalouden ryhmää**

Vaikuttamistyö

Keski-Suomen strategia sekä toimintaympäristön analysointi ja ennakointi luovat perustan yhteiselle vaikuttamistyölle. Jotta äänemme kuuluu Helsingissä ja Brysselissä, tarvitsemme yhtenäisen viestin ja tiivistä yhteistyötä.

Seuraavien vuosien tärkeitä vaikuttamisen teemoja ovat EU:n uusi ohjelmakausi 2028–2034, vuoden 2027 eduskuntavaalit sekä toistuvasti valtion talousarvioneuvottelut ja lainsäädäntöprosessit.

Maakunnallista vaikuttamis- ja kehittämistyötä tukemaan perustetaan Keski-Suomen vaikuttamisryhmä, joka kokoaa maakunnan keskeisten organisaatioiden johdon 2–3 kertaa vuodessa. Ryhmässä tarkastellaan tärkeimpiä edunvalvonnan kysymyksiä ja sovitetaan yhteen organisaatioiden toimia. Kokoukset valmistelee ja kutsuu koolle Keski-Suomen liitto. Ryhmän kokoonpano mukautuu asiakysymysten mukaan.

Vaikuttaminen on yhteispeliä. Keski-Suomi vahvistaa yhteistyötään naapurimaakuntiensa kanssa yhteisten tavoitteiden edistämiseksi. EU-edunvalvonnassa tärkeä rooli on Länsi-Suomen maakuntien EU-toimistolla (WFEO).

Rahoitus

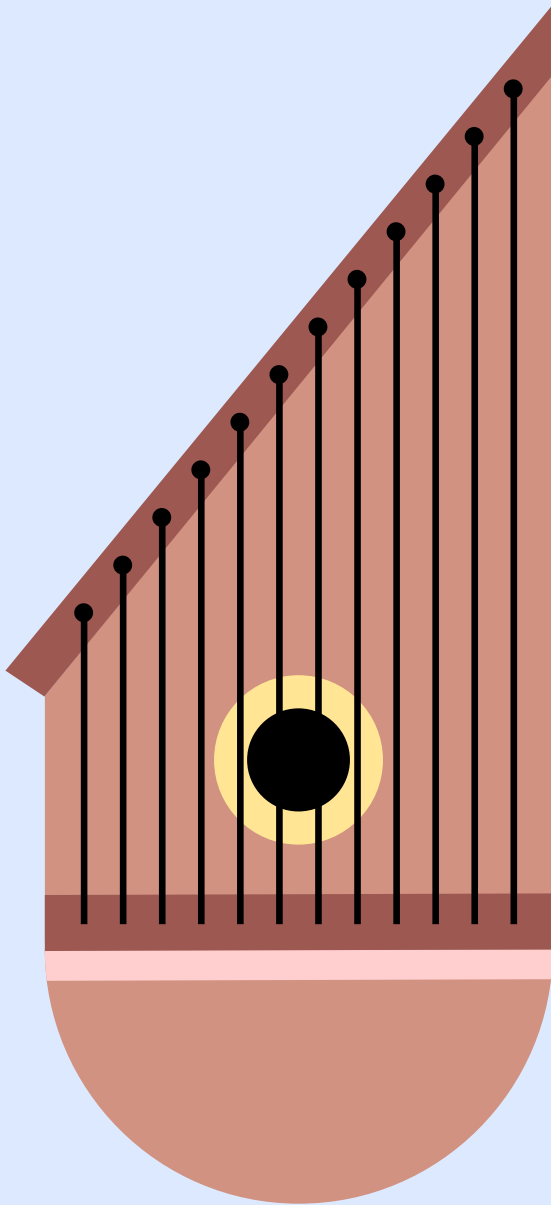
Keski-Suomen strategia rakentuu vahvalle julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyölle. Tavoitteena on lisätä yksityisiä investointeja, jotka vahvistavat maakunnan elinvoimaa ja hyvinvointia.

Merkittävimmät alueelliset rahoituslähteet ovat Suomen alue- ja rakennepolitiikan ohjelma 2021–2027 ja Suomen CAP-suunnitelma 2023–2027. Strategiakauden alussa yksi tärkeimmistä vaikuttamisen kohteista on EU:n tuleva ohjelmakausi ja siihen liittyvät kansalliset linjaukset. Vuosina 2026–2032 uusia rahoitusmahdollisuuksia avaa EU:n Sosiaalinen ilmastorahasto.

Valtion määrärahoista merkittävimpiä ovat perusväylänpidon ja alueellisten investointien rahoitus sekä väyläverkon kehittämishankkeet. Lisäksi valtion budjetti tukee yritysten, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kehittämistoimintaa sekä hyvinvoinnin edistämistä.

Strategiaa toteutetaan myös kansainvälisellä rahoituksella. Keskeisiä ohjelmia ovat Interreg, Horisontti Eurooppa, Erasmus+, Luova Eurooppa ja LIFE. Näidenkin tulevaisuus ratkeaa EU:n seuraavan ohjelmakauden päätöksissä.

Aluekehittämistyön osana huolehdimme rahoitusmahdollisuuksien kartoituksesta ja vahvasta edunvalvonnasta – jotta tulevaisuuskestävän Keski-Suomen rakentamiseen saadaan käyttöön kaikki mahdolliset resurssit.

Strategian valmistelu

Lähtökohtana maakunnan tulevaisuutta rakentaville valinnoille on kattavan, analyyttisen tilannekuvan muodostaminen maakunnan nykytilanteesta ja kehityssuunnasta sekä laaja, avoin, maakunnan eri osat kattava ja vuorovaikutteinen työskentely.

Strategian valmistelussa on hyödynnetty myös strategia-aineiston liitteenä olevaa OwlGroupin tekemää arviointia maakuntaohjelman 2022–2025 tavoitteista, toteutuksesta, vaikuttavuudesta ja toimeenpanosta sekä **Keski-Suomen skenaarioita 2050**.

Strategiatyön taustaksi koottiin laaja nykytilakatsaus Keski-Suomen tilanteesta. Tilannekuva on kiteytetty osaksi strategia-asiakirjoja. Lisäksi nykytilakatsausta esiteltiin webinaarissa Keski-Suomen viikolla 16.4.

Vuoropuhelua on käyty strategiakeskusteluissa, joita on järjestetty kevään ja alkusyksyn aikana. Yhteensä noin 40 strategiakeskustelussa on ollut noin 450 osallistujaa. Strategiakeskusteluita on järjestetty muun muassa oppilaitosten, kunnanjohtajien, kuntien eri sektoreiden viranhaltijoiden, järjestötoimijoiden sekä Keski-Suomen yrittäjien ja Kauppakamarin kanssa.

11/2024–1/2025
valmistelu

2/2025–8/2025
osallistaminen

6/2025–9/2025
kirjoittaminen

9/2025–10/2025
kuuleminen

11/2025–12/2025
hyväksyminen

1/2026 →
toimeenpano ja seuranta

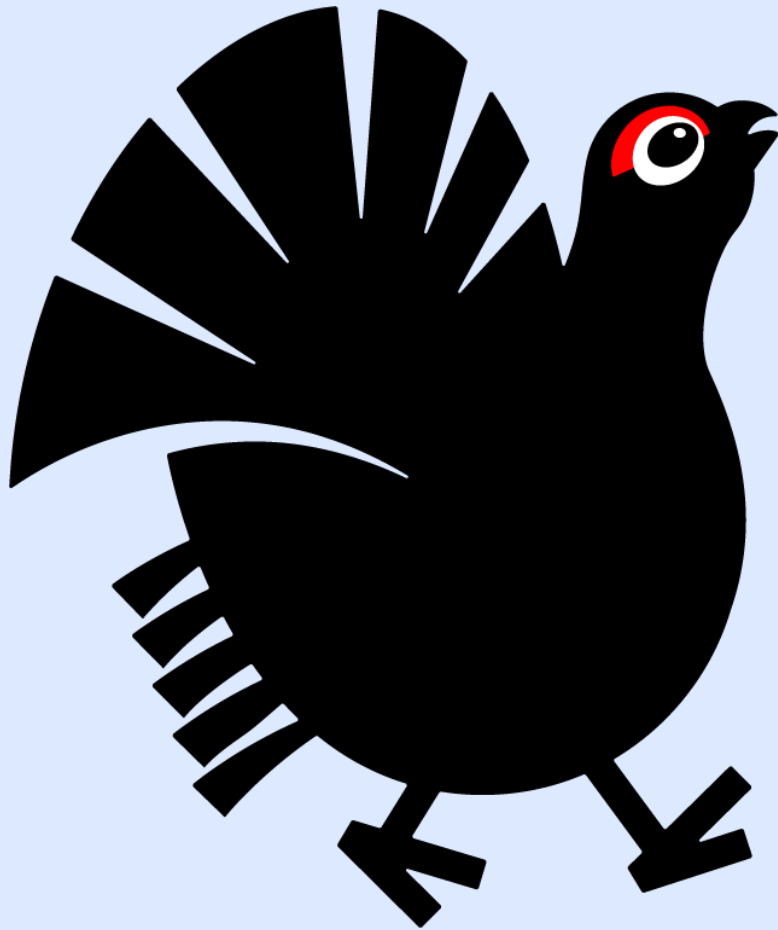
Kuva. Strategiaproessin eteneminen.

Tämän lisäksi strategiaan liittyvistä kysymyksistä on keskusteltu kymmenissä muissa palaverissa, joiden varsinainen teema ei ole ollut Keski-Suomen strategia. Strategiakeskustelu pidettiin myös Keski-Suomen nuorisovaltuuston kanssa sekä maahanmuuttajien kanssa työskentelevien henkilöiden kanssa, joista osa oli myös taustaltaan maahanmuuttajia itse.

Keväällä 2025 oli avoinna julkinen palautekanava evästysten lähettämiseksi strategiatyöhön. Näkemyksiä saatiin 41 henkilöltä.

Maakuntahallitus on seurannut ja ohjannut strategian valmistumista kokouksissaan koko valmistelun ajan. Maakuntavaltuustolle on järjestetty erilliset strategiatyöpajat 16.5. ja 22.8.

Maakuntahallitus päätti strategialuonnoksen ja ympäristövaikutusten arviointiselostuksen asettamisesta nähtäville kokouksessaan 19.9. Aineisto on nähtävillä 22.9.-21.10.2025. Lausuntokierroksen jälkeen strategiaesitystä päivitetään saadun palautteen perusteella. Maakuntavaltuuston on tarkoitus päättää Keski-Suomen strategiasta 2026–2029 kokouksessaan 11.12.2025.

Keski-Suomi tänään

Elämme jatkuvassa murroksessa

Viimeiset vuodet ovat osoittaneet meidän elävän jatkuvassa murroksessa. Ensin koronapandemia pysäytti tiiviisti verkottuneen maailman ja helmikuussa 2022 Venäjän aloittama laajamittainen hyökkäyssota Ukrainaan muutti geopoliittista tilannetta vuosiksi ja vuosikymmeniksi eteenpäin.

Sekä korona että Venäjän hyökkäyssota iskivät myös Keski-Suomeen, niin talouteen kuin ihmisten hyvinvointiin. Suomen geopoliittinen asemoituminen muuttui NATO-jäsenyyden myötä. Sen on arvioitu lisäävän investointihalukkuutta. Puolustusteollisuuden merkityksen nousu on luonut uusia taloudellisia mahdollisuuksia Keski-Suomelle.

Viimeisen vuoden aikana olemme todistaneet uudenlaista kauppapolitiikkaa erityisesti Yhdysvaltain asettamien tullien ja niihin asetettujen vastatullien myötä. Tilanne on haastava myös vientivetoisen Keski-Suomen taloudelle. Päätökset ovat välillä olleet hyvin lyhytjänteisiä. Nopeat käänteet kauppa- ja geopolitiikassa haastavat tulevien kehityskulkujen ennakkointia.

Todennäköistä kuitenkin on, että jännitteet ja nopeatkin käänteet tulevat seuraavina vuosina lisääntymään. Epävarman tulevaisuuden edessä tarvitsemme entistä enemmän yhteistyötä ja organisaatioiden välistä luottamusta.

Yli 15 vuotta kestänyt hidas talouskasvu on johtanut suuriin julkisen talouden haasteisiin. Ratkaisua on etsitty muun muassa julkisen hallinnon uudistuksista. Hyvinvointialueet aloittivat toimintansa 2023, työllisyyspalvelut siirtyivät uusien työllisyysalueiden vastuulle 2025 ja vuoden 2026 alussa aloittavat toimintansa uudet Elinvoimakeskukset ja Valtion Lupa- ja valvontavirasto. Nämä uudistukset näkyvät myös alueemme kehittämistyössä.

Seuraavilla sivuilla Keski-Suomen ympäristön nykytilaa ja keskeisimpiä kehityksen haasteita on kuvattu siinä laajuudessa kuin Keski-Suomen strategian kannalta on tarkoituksenmukaista. Haasteet ja ilmiöt on tunnistettu kansallisten raporttien, kevään 2025 aikana käytyjen strategiakeskustelujen sekä Keski-Suomen liiton ja Keski-Suomen ympäristövaikutusten arviointi ryhmän (YVA-ryhmä) asiantuntemukseen nojaten. Liitteenä olevassa

ympäristövaikutusten arviointiselostuksessa on esitetty kattavampi nykytilakatsaus.

Monessa valmistelun yhteydessä tunnistetussa haasteessa korostuu erojen ja epätasa-arvoisuuden kasvu.

Väestörakenteessa ja -kehityksessä, väestön koulutusasteessa ja sairastavuudessa on merkittäviä eroja kuntien välillä. Polarisaatiokehityksen kääntäminen on tilastojen ja keskusteluiden valossa tärkeä tavoite vuosille 2026–2029. Tarvitsemme kaikki mukaan.

Talouskehitys pakottaa uudistumaan

2020-luvun talouskehitystä ovat määritelleet ulkoiset shokit, kuten koronapandemia, Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja globaalin kauppasodan uhka.

Koronaa seurannut lyhyt vahvan kasvun aika päättyi, kun yritysten liikevaihdon kasvu hiipui vuonna 2023. Lasku jatkui vuonna 2024. Kohonnut inflaatio, korkojen nousu, matala kuluttajaluottamus, ulkomaankaupan hidastuminen ja yleinen epävarmuus heikensivät taloutta laaja-alaisesti. Pahin kuoppa on takana päin, mutta talouden käänne on hidas ja kasvuluvut heikkoja edelleen vuonna 2025.

Keski-Suomen arvonalisästä suurin osa syntyy palvelualoilla. Myös vientivetoinen teollisuus on merkittävä arvonalisän tuottaja. Teknologiateollisuus on maakunnan tärkeä tukijalka ja metsäbiotaloudella on maakunnan taloudessa keskimääräistä merkittävämpi rooli. Nykytilanteessa puolustus- ja turvallisuusala on kasvattanut rooliaan Keski-Suomessa ja kasvun ennakoidaan kiihtyvän tulevinä vuosina. Myös vihreässä siirtymässä nähdään paljon mahdollisuuksia.

Vaisun talouskehityksen lisäksi työn tuottavuus ei ole Suomessa kasvanut viimeiseen 15 vuoteen. Ikääntyvässä yhteiskunnassa tuottavuuden merkitys taloudessa korostuu.

Korkea työttömyys on vaivannut Keski-Suomea jo pitkään

Keski-Suomen työpaikoista (106 313 vuonna 2023) 34 % on julkisella ja 66 % yksityisellä sektorilla. Suurin työllistävä ala on terveys- ja sosiaalipalvelut, joiden osuus työpaikoista on noin viidennes. Teollisuuden työpaikkojen osuus on 13 %. Kaupan ja koulutuksen työpaikkoja on noin 10 % molemmilla aloilla.

Keski-Suomen noin 20 000 yrityksestä lähes 40 % toimii Ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan, Rakentamisen sekä Kaupan aloilla. Huoltovarmuuden kannalta tärkeä ala on alkutuotanto, jonne sijoittuu 3 % maakunnan työpaikoista ja 8 % maakunnan yrityksistä. Lopettaneiden yritysten määrä on ollut Suomessa viime aikoina ennätyksellisellä tasolla, mikä kertoo yleisestä heikosta taloudellisesta tilanteesta.

Keski-Suomen työttömyysaste on pysytellyt maan korkeimpien joukossa jo pitkään. Maakunnan työttömyysaste oli 14,8 % heinäkuussa 2025. Työttömiä työnhakijoita oli 18 722 ja avoimia työpaikkoja 1 543.

Työttömistä työnhakijoista enemmistö, lähes 60 %, on miehiä ikäluokasta riippumatta. Nuorten alle 25-vuotiaiden osuus työttömistä työnhakijoista oli 15 %. Työttömien nuorten määrä on kasvanut hiukan työttömien kokonaismäärää nopeammin. Pitkäaikaistyöttömien määrä on ollut kasvussa ja heitä on jo lähes 40 % kaikista työttömistä työnhakijoista. Koulutusasteittain tarkasteltuna eniten työttömiä työnhakijoita on toisen asteen koulutetuissa.

Ulkomaalaisten työttömien määrä on kasvanut Keski-Suomessa edellisvuodesta, heitä oli heinäkuussa 10 % työttömistä työnhakijoista. Ulkomaista työvoimaa rekrytoivat pääosin suuret yritykset ja organisaatiot, joissa työyhteisö on jo kansainvälinen. Pk-yritykset kaipaavat tukea kansainväliseen rekrytointiin, etenkin ensimmäisen kv-rekrytoinnin kynnyks on korkea. Tarvetta ulkomaiselle työvoimalle on pidemmällä aikavälillä esimerkiksi sote-, ict- ja puhtauspalvelualoilla.

Kohtaannon näkökulmasta Keski-Suomessa on työvoiman ylitarjontaa. Työvoiman ylitarjonnan tila on arvioitu

vakavaksi ja tilanne on helpottamassa tulevina vuosina vain vähän. Työllisyystilanne kääntyy hitaasti.

TE-uudistuksessa työvoimapalvelut tuotiin lähemmäksi asiakasta, minkä odotetaan nopeuttavan työllistymistä ja antavan eväitä osaajapulan ja kohtaantohaasteen taltuttamiseksi.

Vuoden 2025 alusta toimintansa aloittaneiden työllisyysalueiden niukat taloudelliset resurssit eivät ole kuitenkaan mahdollistaneet työttömille riittävästi työllistymistä edistäviä palveluja. Erityisen paljon on vähentynyt palkkatuettu työllistäminen kuntiin.

Julkisen talouden tila on vaikea ja suunnanmuutos haastava

Heikko talouskehitys, muuttuva väestörakenne ja viime vuosien kriisit ovat johtaneet julkisen talouden epätasapainoon. Ennusteiden mukaan julkisyhteisöjen velkaantuminen jatkuu myös tulevina vuosina.

Moni Keski-Suomen kunta on kärsinyt talousvaikeuksista viime vuosina, eikä talouden liikkumavara ole lisääntymässä tulevinakaan vuosina. Keski-Suomen kuntatalous kokonaisuutena pärjää maakuntien välisessä vertailussa melko heikosti.

Kuntien valtionosuusuudistukselle on ladattu suuret odotukset, mutta yksin sekään ei ratkaise talouden haasteita. Myös suhdannekehitys ja työmarkkinoiden tilanne heijastuvat kuntatalouteen. Yhä tärkeämmäksi nousee kuntien oman toiminnan sopeutus- ja tehostamistoimet sekä verotulot ja niiden vahvistaminen mm. työllisyyden ja yritystoiminnan kautta.

Keskeisimmät tunnistetut aluetalouden ja saavutettavuuden haasteet

- Talouden ja tuottavuuden kehitys on ollut heikkoa koko Suomessa jo usean vuoden ajan
- Keski-Suomen työttömyysaste on pysytellyt maan korkeimpien joukossa jo pitkään
- Keski-Suomen kuntatalous kokonaisuutena pärjää maakuntien välisessä vertailussa melko heikosti
- Keski-Suomen hyvinvointialueen taloustilanne on yksi koko maan heikoimmista
- Kansallinen aluekehittämisrahoitus on vähentynyt
- Maakunnan sisäinen saavutettavuus erityisesti joukkoliikenteellä on heikkoa
- Erityisesti syrjäisemmillä seuduilla huolta ovat herättäneet katkeilevat puhelin- ja verkkoyhteydet

Keski-Suomen hyvinvointialueen taloustilanne on haastava – yksi koko maan heikoimmista. Kertyneet alijäämät ovat mittavia ja lain mukaista alijäämien kattamisvelvoitteen täyttämistä vuoden 2026 loppuun mennessä pidetään mahdottomana. Valtiolta saatavan rahoituksen tason ei nähdä vastaavan palvelutarpeista aiheutuvia kustannuksia. Keski-Suomen hyvinvointialueen talouden vakava epätasapaino on johtanut Valtiovarainministeriön arviointimenettelyn käynnistämiseen.

Suomen julkiseen talouteen ennustetaan niukkuutta, joten valtiolta ei ole odotettavissa kasvavaa rahoitusta kuntien ja hyvinvointialueiden talouden tueksi. Keski-Suomen kuntien ja hyvinvointialueen taloushaasteet heijastuvat pahimmillaan negatiivisesti koko maakunnan elinvoimaan ja kehityskykyyn. Mikäli taloustilanne ei käänny, odotettavissa on, että julkisten palveluiden palveluverkko supistuu tulevana vuosina.

Kuntatalouden vahvistaminen erityisesti vihreän siirtymän vauhdittamisella ja kokonaiskestävyyden ratkaisuilla, joissa ihmisten hyvinvointi, ympäristön tilan parantaminen ja talouden kannattavuus kulkevat rinnakkain, tukee pitkällä tähtäimellä kuntien taloutta ja elinvoimaa.

Valtion talouden säästöpainneiden vuoksi myös kansallinen aluekehittämisrahoitus on ollut viime vuosina niukkaa, eikä lähitulevaisuudessa vaikuta olevan edessä käännettä. Tämä korostaa EU-rahoituksen merkitystä aluekehittämistyössä.

Aktiivinen TKI-toiminta luo mahdollisuuksia

Keski-Suomen tutkimus ja kehittämismenot ovat maakuntien kuudenneksi suurimmat. T&K-menot ovat olleet reippaassa kasvussa viime vuosina. Vuonna 2023 erityisesti yritysten T&K-menot kasvoivat vahvasti. Keski-Suomen yritysten T&K-menojen osuus koko maan yritysten menoista oli kuitenkin vain 2,9 %, kun taas maakunnan korkeakoulusektorin osuus maan korkeakoulujen T&K-menoista oli 6,6 %. T&K on alueellisesti keskittynyttä. Jyväskylän seudun osuus on 84 % ja Äänekosken 14 % maakunnan T&K-menoista.

Saavutettavuus on Keski-Suomen elinvoiman perusta

Keski-Suomen halki kulkeva valtatie 4 kuuluu osaksi eurooppalaisten liikenneväylien (TEN-T) ydinverkkoa. Ydinverkkoon kuulumisen asettaa vaatimuksia väylän palvelutasolle ja käytännössä vaatimusten täyttäminen tulee vaatimaan investointeja valtatie 4 Vaajakosken kohtaan Jyväskylässä seuraavien neljän vuoden aikana. Niin sanottuun kattavaan verkkoon kuuluu valtatie 9. Lisäksi TEN-T-verkkoon kuuluvat Tampere–Jyväskylä–Pieksämäki-

ratayhteys sekä Jyväskylän lentoasema. Jyväskylä on TEN-T-verkon kaupunkisolmukohta.

Teiden heikko kunto huolestuttaa tielläliikkuja. Keski-Suomessa on noin 60 km huonokuntoisia pääteitä ja 300 km huonokuntoisia seutu- ja yhdysteitä.

Keski-Suomen aluetalouden ja saavutettavuuden vahvuudet ja mahdollisuudet

- Puolustus- ja turvallisuusalan osaaminen luo mahdollisuuksia uusille investoinneille
- Vihreän siirtymän vauhdittaminen ja kokonaiskestävyyden ratkaisut tukevat pitkällä tähtäimellä kuntien taloutta ja elinvoimaa
- Yritysten T&K-menot ovat olleet Keski-Suomessa reippaassa kasvussa viime vuosina ja Keski-Suomen korkeakoulusektorin osuus koko maan korkeakoulujen T&K-menoista on merkittävä
- Keski-Suomi sijaitsee eurooppalaisesti merkittävien liikenneväylien risteyskohdassa
- Henkilöjunaliikenteen kasvulle on olemassa vankka pohja kaupungistumisessa sekä yhdyskuntarakenteen tiivistymisessä

Maakunnan tieverkon heikko kunto vaikuttaa suoraan elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin ja ihmisten turvallisuudentunteeseen.

Keski-Suomi on lähes kaikkien toimialojen kuljetussuoritteissa kolmen suurimman maakunnan joukossa. Ympäri maakuntaa on useita tuotanto- ja teollisuuslaitoksia. Oman teollisuuden lisäksi kuljetussuoritetta tuottavat Etelä- ja Pohjois-Suomen väliset kaupan ja teollisuuden tavaravirrat.

Henkilöjunaliikenteen matkustajamäärät ovat kasvaneet merkittävästi Keski-Suomessa korona-ajan jälkeen. Kaupungistuminen, Jyväskylän seudun väestöprofiili ja yhdyskuntarakenteen tiivistyvä kehitys luovat pohjaa henkilöraideliikenteen kasvulle. Alueellisen henkilöjunaliikenteen mahdollisuuksia tarkastellaan MAL-alueella tehtävässä joukkoliikenteen kehittämisselvityksen päivityksessä.

Lentoliikenteen aluetaloudellisia vaikutuksia tarkastelleen selvityksen mukaan lentoliikenteen synnyttämistä vaikutuksista valtaosa kohdistuu lentoliikennealan ulkopuoliseen yritystoimintaan. Lentoliikenne parantaa muiden teollisuudenalojen tehokkuutta koko taloudellisen toiminnan kirjolla. Tätä kautta lentoliikenteen merkitys elinkeinoelämälle ja sitä kautta alue- ja kansantalouteen on

merkittävä. Toistaiseksi reittilentojen jatkuminen on turvattu alkuvuoteen 2028 valtion ostoliikenteenä.

Toimintavarmojen ja nopeiden tietoliikenneyhteyksien saatavuus kotitalouksille ja yrityksille on digitaalisen saavutettavuuden edellytys Keski-Suomessa. Toimivat yhteydet ovat merkittävä monipaikkaisuuden ja esimerkiksi hyvinvointialueen digipalvelujen mahdollistaja. Keski-Suomessa kiinteän verkon laajakaistasaatavuus (100 Mbit/s) kotitalouksille oli 74 % vuonna 2024 ja 5G-verkon osalta yli 90 %. Erityisesti syrjäisemmillä seuduilla viime aikoina huolta ovat herättäneet katkeilevat puhelin- ja verkkoyhteydet. Verkkojen epävarma toimivuus on myös turvallisuuskysymys.

Katso erityisesti Keski-Suomen strategian seuraavat kohdat

- Rohkeasti toimelias
- Kasvun kärjet

Ympäristö on huomioitava päätöksenteossa

Kolmoiskriisillä tarkoitetaan ilmastonmuutosta, luontokatoa ja elinympäristöjen saastumista. Yhdessä luonnonvarojen kestäättömän käytön kanssa nämä kolme muodostavat yhden keskeisimmistä Keski-Suomeakin haastavista ilmiöistä, joka on tunnistettu myös Keski-Suomen strategiaa ja aiemmin skenaarioita laadittaessa.

Ilmastonmuutos ja siihen sopeutuminen ovat ajankohtaisia teemoja

Suomen ilmasto on lämmennyt merkittävästi erityisesti 1960-luvun lopulta alkaen. Ilmasto lämpenee edelleen ja sen hillinnän ohella ilmastonmuutokseen sopeutuminen on ajankohtainen teema. Muutos nostaa keskilämpötilaa, lisää sateisuutta ja sään ääri-ilmiöitä sekä vähentää sään ennustettavuutta.

Puhuttaessa ilmastonmuutoksen hillinnästä, puhutaan kasvihuonekaasupäästöjen vähentämisestä sekä hiilinielujen ja -varastojen vahvistamisesta. Keski-Suomen maankäyttösektori toimi vuonna 2023 kokonaisuutena arvioituna nettohiilinieluna. Tarkemmin katsottuna metsämaat toimivat nettohiilinieluna, kun

taas muut maankäyttösektorin luokat (viljelysmaat, kosteikot, rakennetut alueet ja ruohikkoalueet) toimivat nettopäästölähteinä. Metsiin sitoutunut hiilimäärä kasvaa, jos metsien kasvu on suurempaa kuin poistuma ja metsäkato yhteensä. Pidemmällä aikavälillä otettane laajemmassa mittakaavassa käyttöön myös teknisiä hiilensidontaratkaisuja.

Tuoreimpien tietojen mukaan vuonna 2022 Keski-Suomen kasvihuonekaasujen kokonaispäästöt olivat 1764 kt CO₂e ja HINKU-laskelman mukaiset päästöt ilman päästöhyvityksiä 1407 kt CO₂e. Kokonaispäästöistä isoimmat päästölähteet ovat tieliikenne, maatalous ja kulutussähkö. HINKU-päästöistä vastaavasti tieliikenne, maatalous ja kaukolämpö. Keski-Suomen kasvihuonekaasujen kokonaispäästöt ovat vähentyneet 56 % vuodesta 2007 vuoteen 2022. HINKU-päästöjen vastaava vähennys on ollut 41 %.

Nykyisten toimintamallien kyseenalaistaminen, kulutuksen vähentäminen ja uusien, resurssiviisaampien mallien käyttöönotto auttavat ilmatonmuutoksen hillinnässä.

Se vaatii merkittäviä arvo- ja rakennemuutoksia kaikilla yhteiskunnan aloilla. Keski-Suomi on ilmastonmuutoksen hillinnän suhteen mahdollisuuksien maakunta. Maakunnan vahvuutena on erityisesti uusiutuvan energian suuri käyttöosuus ja uusiutuviin raaka-aineisiin pohjautuva teollisuus. Ilmastonmuutoksen hillintään tulee panostaa jatkossakin.

Muuttuva ilmasto tuo myös ilmastonmuutokseen varautumisen haasteen, kun yhteiskunnalle tärkeitä toiminnot tulee suojata sään ääri-ilmiöiden ja pitkäaikaisten muutosten haavoittavilta vaikutuksilta.

Energiamurrosta tulee edistää kestävästi

Keski-Suomen energian kokonaiskulutus oli 21,8 TWh vuonna 2022. Energian kulutus väheni 11 % vuoteen 2019 verrattuna. Vuonna 2022 puupohjaisten energianlähteiden osuus kaikista energianlähteistä Keski-Suomessa oli lähes 70 %. Puupohjaisten energianlähteiden merkittävyttä selittää metsäteollisuuden suuri rooli. Vuoden 2022 energiataseessa tuulienergian osuus oli vain 1 %. Tuulienergiaan liittyy kuitenkin suurin tunnistettu uusiutuvan energiantuotannon potentiaali Keski-Suomessa ja tuulivoimahankkeita on eri suunnittelun ja toteutuksen vaiheissa etenemässä paljon.

Uusiutuvan sähkön jatkojalostaminen vedyksi on yksi mahdollinen kehityssuunta.

Energiamurrokseen ja uusiutuvan energian tuotantoon tuuli- ja aurinkovoimalla liittyy suuria maankäytön kysymyksiä. Hankkeet painottuvat pohjoiseen Keski-Suomeen. Samoilla alueilla on myös luonnonarvoiltaan tärkeitä Keski-Suomen viimeisiä erämaisia alueita sekä erämaisista alueista riippuvaisten lajien elinympäristöjä.

Luonnon monimuotoisuus on yhteinen asiamme

Monimuotoisuuden kannalta tärkeitä aluekokonaisuuksia Keski-Suomessa ovat erityisesti Suomenselän ja Päijänteen ekologiset suuralueet. Keski-Suomen ensimmäinen Helmi-keskittymä sijaitsee eteläisessä Keski-Suomessa ja se on nimetty Pohjois-Päijänteen Helminauhaksi. Keski-Suomessa sijaitsee kokonaan tai osittain neljä kansallispuistoa.

Keski-Suomessa oli vuonna 2022 yli 47 000 hehtaaria luonnonsuojelulakiin perustuvia luonnonsuojelualueita. Määrä sisältää yksityismaiden suojelualueet (myös määräaikaiset) ja valtiolle hankitut suojelualueet. Vapaaehtoisuuteen perustuva ja suuren suosion saavuttanut Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman (METSO) kautta on Keski-Suomessa suojeltu vuodesta 2008 alkaen noin 7 500 ha.

METSO-ohjelman jatkokautta valmistellaan alkamaan vuoden 2026 alusta.

Metsäluonnon monimuotoisuudelle on ollut erityisen haitallista vanhojen luonnonmetsien väheneminen, yhtenäisten metsäalueiden pirstoutuminen, ja lehtipuuvaltaisten metsien niukkuus. Ekologisen kestävyyskannalta talousmetsien suurimpia puutteita ovat yhä edelleen lahoppuun ja palaneen puun vähyys sekä vanhojen lahoppuustoisten metsien vähyys.

Lakisääteisesti suojeltuja metsiä oli Keski-Suomessa vuonna 2022 48 700 ha (3,7 %) ja muita talousmetsien suojelualueita tai rajoitetussa käytössä olevia metsiä 31 700 ha, 2,3 % metsä- ja kitumaasta. Suhteellisesti suurin osa Suomen uhanalaisista lajeista elää metsissä (31 %). Metsäalan merkittävimpänä haasteena on puunkäytön ja metsien monimuotoisuuden yhteensovittaminen.

Keski-Suomen maakunnan alueella, varsinkin Suomenselän alueella, on runsaasti soita. Maakunnan soiden ojitusaste on valtakunnan korkeimpia. Ojittamatonta on vain 14 % suopinta-alasta. Yli 80 % maakunnassa esiintyvistä suotyypeistä on uhanalaisia. Jäljellä olevan luonnontilaisen suoluonnon uhkana on vanhojen ojien kuivattava vaikutus ja kunnostusojitus.

Soidensuojelua on pyritty edistämään maakuntakaavalla, jossa on osoitettu valtakunnallisiin suojeluohjelmiin kuulumattomia soidensuojelualuevarauksia (n. 5 700 ha). Suoluonnon säilyttäminen vaatii myös ennallistamistoimia.

Keskeisimmät tunnistetut ympäristölliset haasteet

- Ilmasto lämpenee edelleen ja sen hillinnän ohella ilmastonmuutokseen sopeutuminen on ajankohtainen teema
- Energiamurrokseen ja uusiutuvan energian tuotantoon tuuli- ja aurinkovoimalla liittyvät suuria maankäytön kysymyksiä
- Suoluonnon säilyttäminen vaatii myös ennallistamistoimia
- Metsäluonnon monimuotoisuudelle on ollut erityisen haitallista vanhojen luonnonmetsien väheneminen, yhtenäisten metsäalueiden pirstoutuminen, ja lehtipuuvaltaisten metsien niukkuus. Metsäalan merkittävimpänä haasteena on puunkäytön ja metsien monimuotoisuuden yhteensovittaminen.
- Jätteen määrä ei ole tavoitteista huolimatta vähentynyt.

Uhanalaisen kasvi- ja hyönteislajiston kannalta erityisen merkittäviä ovat perinnebiotoopit ja ns. pienvedet. Perinnebiotooppien (mm. niityt, hakamaat, metsälaitumet) ja niillä elävien lajien säilyminen edellyttää kohteiden hoitamista perinteisen maatalouden menetelmillä.

Keski-Suomen vahvuuksia ja mahdollisuuksia

- Viimeisten vajaan 20 vuoden aikana kasvihuonekaasujen kokonaispäästöt ovat yli puolittuneet
- Keski-Suomessa on merkittävästi metsäteollisuutta, jonka raaka-aineena on uusiutuvat luonnonvarat. Uusilla innovaatioilla korvataan uusiutumattomia luonnonvaroja ja kasvatetaan jalostusarvoa
- Suuri uusiutuvan energian potentiaali ja uusiutuvan sähkön hyödyntäminen esimerkiksi vedyn ja sen jatkojalosteiden tuottamisessa
- Pintavesien tila Keski-Suomessa on varsin hyvä
- Useimpien jätejakeiden hyödyntäminen on edelleen lisääntynyt ja monet jätejakeet hyödynnetäänkin kokonaisuudessaan
- Biojätteen osuus sekajätteestä on Keski-Suomessa valtakunnallisesti tarkasteltuna jo varsin hyvällä tasolla

Helmi-ohjelmassa on kunnostettu ja hoidettu perinnebiotooppeja vuodesta 2020 lähtien. Keski-Suomen ELYn hallinnoimissa kunnostus- ja hoitohankkeissa on ollut mukana yhteensä 22 kohdetta ja 34 ha perinnebiotoopiksi luokiteltua alaa. Lisäksi Helmi-ohjelmaa on toteuttanut Metsähallitus valtion mailla. Mittakaavaltaan merkittävämpi joukko perinnebiotooppeja ja muita luonnonlaitumia on hoidossa maatalousluonnon ja maiseman hoitosopimusten kautta: noin 150 kohdetta ja 1200 ha.

Keski-Suomelle on ominaista reittivesien runsaus. Luonnontilaisten pienvesien määrä on vähentynyt etenkin uittojen ja maankuivatuksen/ojituksen takia. Puroja on perattu uiton tarpeisiin jo 1800-luvulta lähtien ja ojitus on ollut suurimmillaan 1960–70 luvuilla. Edelleen pienvedet ovat vaarassa metsätalouden ja muun maankäytön vuoksi (rakentaminen, teiden ylitysrakenteet). Yleinen tieto esimerkiksi Helmi-ohjelman pienvesiteemassa on, että alle puolet pienvesikohteista on luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia.

Pintavesien tila on Keski-Suomessa varsin hyvä. Maakunnan luokiteltujen järvien lukumäärästä 80 % ja pinta-alasta 93 % on erinomaisessa tai hyvässä ekologisessa tilassa.

Jokien tilanne on heikompi ja vain 51 % luokitelluista jokimuodostumista on erinomaisessa tai hyvässä tilassa.

Luonnonvarojen hyödyntäminen

Keski-Suomen maa-ainesvarat on arvioitu noin 1,85 miljardiksi kuutiometriksi, mutta harjuluonto on kärsinyt laajasta maa-ainesten otosta, ja kestävästi hyödynnettävät sora- ja hiekkavarannot vähenevät. Nykyisin kalliokiviainesta hyödynnetään lähes yhtä paljon tai enemmän kuin harjusoraa, ja vaikka lupa-alueita on määrällisesti saman verran, ottotoiminta painottuu selvästi kalliokiviainekseen, jota on otettu yli kaksinkertainen määrä soraan verrattuna.

Keski-Suomessa on 232 luokiteltua pohjavesialuetta. 28 aluetta on todettu kemialliselta tilaltaan riskialttiiksi ihmistoiminnan, kuten teollisuuden, maa-aineksenoton ja talviaikaisen liukkaudentorjunnan vuoksi, ja näistä 21 alueella pohjaveden kemiallinen tila on huono. Määrällisesti huonotilaisia alueita ei ole, ja suojelusuunnitelma on laadittu jo 225 alueelle.

Keski-Suomessa on metsätalousmaata lähes 1,4 miljoonaa hehtaaria ja puuston tilavuus oli vuosina 2019–2023 191 miljoonaa kuutiometriä.

Puuston vuotuinen kasvu oli vuosina 2019–2023 8,32 miljoonaa kuutiometriä, kun se vuosina 2014–2019 oli 9,73 miljoonaa kuutiometriä. Puuston kokonaispoistuma vuonna 2023 oli 7,15 miljoonaa kuutiometriä, kun vuosien 2020–2023 keskiarvo oli 7,53 miljoonaa kuutiometriä. Hakkuukertymä vuonna 2023 oli 6,16 miljoonaa kuutiometriä.

Hakkuukertymä on ollut hienoisessa laskusuunnassa vuoden 2018 huipusta (7,24 miljoonaa kuutiometriä) alkaen. Vuosien 2020–2023 keskiarvo oli 6,50 miljoonaa kuutiometriä. Suurin ylläpidettävä hakkuukertymä vuosina 2019–2023 oli 6,97 miljoonaa kuutiometriä.

Keski-Suomessa turvetuotannossa olevan alueen pinta-ala oli 2315 hehtaaria vuonna 2023, kun vastaava pinta-ala vielä vuonna 2019 oli 5 320 hehtaaria. Euroopan unionin ja Suomen vihreän kasvun politiikka ja ilmastoneutraaliuden tavoitteet merkitsevät myös Keski-Suomessa turpeen energiakäytöstä luopumista. Aluetasolla oikeudenmukaista muutosta turvetuotannon vähentämiseksi tuetaan Keski-Suomessa Euroopan unionin Oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (JTF) tuella.

Useimpien jätejakeiden hyödyntäminen on edelleen lisääntynyt ja monet jätejakeet hyödynnetäänkin kokonaisuudessaan. Energiana hyödyntämisen sijaan jätteiden pitäisi kuitenkin ohjautua enemmän materiaalina hyödynnettäväksi. Jätelain ensisijainen tavoite, jätteen määrän väheneminen, ei myöskään ole toteutunut.

Kierrätettäväksi erilliskerättyjen yhdyskuntajätteiden määrä on kuitenkin lievästi lisääntynyt ja näiden määrä sekalaisessa yhdyskuntajätteessä samalla vähentynyt. Erityisesti biojätteen, joka on erityisen hyödyllistä saada pois sekajätteestä, osuus sekajätteestä (noin 20 %) on Keski-Suomessa valtakunnallisesti tarkasteltuna varsin hyvällä tasolla.

Rakentamisen toimiala on Keski-Suomen suurin jätteidentuottaja, mutta suurin osa sen jätteistä on maa-aineksia. Muista rakennusjätteistä suurin osa hyödynnetään (mineraaliset pääosin maarakentamisessa, puuperäiset enimmäkseen energiana) ja kaatopaikalle sijoitetaan lähinnä mineraalieristejäte ja asbestijäte.

Katso erityisesti Keski-Suomen strategian seuraavat kohdat

- Luonnonvoimainen

Väestörakenteen muutokseen on reagoitava

Keski-Suomen asukasmäärä vuoden 2024 lopussa oli 274 112. Väestömäärä kasvoi edellisvuodesta 841 henkilöllä. Kasvu jatkui vahvana jo toista vuotta peräkkäin. Poikkeuksellisen runsaan väestökasvun taustalla oli maahanmuutto. Ukrainan sotaa paenneiden mahdollisuus hakea kotikuntaa vuoden maassa olon jälkeen heijastuu väestökehitykseen.

Tilastokeskuksen väestöennusteen (2024) mukaan Keski-Suomen väestömäärä kasvaa vuoden 2024 toteumasta niukasti, vajaalla 1 000 asukkaalla vuoteen 2035. Keski-Suomessa väestön kasvu on keskittynyt Jyväskylän seudulle. Ennusteen mukaan Jyväskylän vedossa keskusseutu kasvaa 6 % (noin 11 000 asukkaalla), muun maakunnan menettäessä 13 % (-10 300) väestöstään.

Väestön ikärakenne vaihtelee alueiden välillä. Alle 20-vuotiaiden määrän ennustetaan vähenevän Keski-Suomessa 18 % (-9 700), 20–69-vuotiaiden määrän kasvavan 1 % (+2 400) ja yli 69-vuotiaiden määrän kasvavan 16 % (+7 900) vuoteen 2035.

Muutosta leimaa kasvun kohdentuminen kaikista ikääntyneimpään väestöön, yli 84-vuotiaiden määrän kasvaessa 64 % (+5 700). Lasten ja nuorten vähenemisen sekä ikääntyneiden määrän kasvun tuoma muutos koskee kaikkia seutuja ja kuntia. Vanhusväestön palvelutarve moninkertaistuu. Toisaalta ikääntyneissä on paljon hyvin toimintakykyisiä ihmisiä. Keski-Suomen väestön sukupuolirakenne vastaa koko maan rakennetta.

Maakunnan väestöllinen huoltosuhde heikkeni jyrkästi 2010-luvulla ja oli 64,6 vuonna 2024.

Keskeisimmät väestökehitykseen ja -rakenteeseen liittyvät haasteet

- Väestökehityksen ja osaamistason alueellinen eriytyminen
- Ikärakenteen painottuminen ikääntyneisiin, mikä johtaa lisääntyneeseen palvelutarpeeseen. Samalla monessa keskisuomalaisessa kunnassa työikäisten osuus on pieni suhteessa lapsiin ja ikäihmisiin.
- Kansainvälisten opiskelijoiden ja osaajien juurruttamisen haasteet.

Ennusteen mukaan huoltosuhde pysyttelee lähes nykytasollaan seuraavat vuosikymmenet. Huoltosuhteen tulevaan maltillisempaan kehitykseen vaikuttavat lasten määrän merkittävä lasku ja työikäisten niukka kasvu. Koko maakunnan tarkastelu peittää kuitenkin alleen kuntien väliset suuret erot. Väestöllinen huoltosuhde on useimmissa kunnissa korkeimmillaan 2030-luvun puolivälissä, jolloin Keski-Suomen 13 kunnassa lapsien ja 65 vuotta täyttäneiden määrä ylittää työikäisten määrän. Väistämätöntä ikärakenteen muuttuessa ovat uudet ratkaisut ja päätöksentekokyky hyvinvointialue- ja kuntatalouden turvaamisessa sekä palvelurakenteen ja -verkon kehittämisessä. Eriytyvän väestökehityksen hallinta edellyttää älykästä sopeutumista.

Maan sisäinen muuttoliike on ollut Keski-Suomessa tappiollista viime vuosina. Voimakkaan maahanmuuton myötä muuttajissa – erityisesti Keski-Suomesta pois muuttaneiden joukossa – on aiempaa enemmän maahanmuuttajia. Nuorten muuttoalttiimpien ikäluokkien pienentyessä muuttoliikkeen ennakoidaan vähenevän edelleen. Kilpailu nuorista, osaajista ja työvoimasta kiristyy. Maan rajat ylittävän muuttoliikkeen positiivinen merkitys väestökehityksessä korostuu.

Hyvinvoinnissa on alueellisia eroja

Keski-Suomessa väestön sairastavuus on melko lähellä koko maan keskiarvoa. Sairastavuus kuitenkin vaihtelee maakunnan eri alueilla. Erityisesti pohjoisessa Keski-Suomessa sairastavuus on muuta maakuntaa korkeampaa. Työkyvyttömyys on Keski-Suomessa koko maata suurempaa ja erot työkyvyttömyydessä ovat pääosin samansuuntaisia sairastavuuden alue-erojen kanssa.

Suurin osa keskisuomalaisista nuorista kokee terveytensä hyväksi. Nuorten elintavoista raittius on yhä yleistynyt perus- ja toisen asteen oppilailla, mutta tupakoinnin vähentymisen trendi on katkennut sähkösavukkeiden myötä. Lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky on parantunut usean vuoden heikkenemisen jälkeen.

Koko maassa ja myös Keski-Suomessa nuorten mielenterveys on heikentynyt merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana. Koettu ahdistus on yleistynyt erityisesti 8.–9. luokkien tytöillä, joista 33 % kokee kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta. Monessa Keski-Suomen kunnassa syrjäytymisriskissä olevien 18–24-vuotiaiden osuus on jopa yli 20 %. Maakunnan keskiarvo 17 % on lähellä maan keskitasoa. Mielenterveyden ongelmat haastavat nuorten lisäksi myös työikäisiä ja ikääntyneitä. Mielenterveys on keskeinen kysymys työkyvyn ylläpitämisessä. Myös fyysiseen terveyteen liittyy haasteita.

Työikäisten lihavuus on lisääntynyt viime vuosina Keski-Suomessa, mutta vuosien 2020–2022 välillä terveysliikunta-suositusten mukaan liikkuvien osuus on kasvanut kaikilla koulutustasoilla sekä Keski-Suomessa, että valtakunnallisesti. Ikääntyneiden eli yli 65 ja yli 75 vuotta täyttäneiden ikäryhmässä erityisesti naisten yksinäisyys on kasvanut vuodesta 2020 vuoteen 2022. Humalahakuinen alkoholinkäyttö väheni aikuisväestön parissa vuodesta 2020 vuoteen 2022 mutta ikääntyneet keskisuomalaiset muodostivat tästä poikkeuksen.

Vuonna 2020 liiallisesti alkoholia käytti noin 32 % keskisuomalaisista 75 vuotta täyttäneistä miehistä ja vuonna 2022 osuus oli noin 40 %.

Väestökehitykseen ja -rakenteeseen liittyviä mahdollisuuksia ja vahvuuksia

- Väestöennusteen mukaan Keski-Suomen väestö kasvaa maltillisesti tulevien 10 vuoden aikana
- Jyväskylän seutu on valtakunnallisesti houkutteleva ja kasvava kaupunkiseutu
- Ikääntyneiden määrä kasvaa ja tässä joukossa on paljon toimintakykyisiä ikäihmisiä, jotka ovat myös mahdollisuus Keski-Suomen elinvoimalle
- Suurin osa keskisuomalaisista nuorista kokee terveytensä hyväksi

Alueellinen eriytyminen luo haasteita väestön hyvinvoinnin tasa-arvoiselle jakautumiselle. Sosiaaliseen kestäväyyteen panostaminen on tärkeää väestön eriarvoisuuden ehkäisemiseksi.

Väestön voimakkaasti ikääntyessä tulevaisuuden elinvoiman kannalta olennaista on, miten työperäistä maahanmuuttoa Suomeen voidaan lisätä, ja toisaalta, mitä Keski-Suomi voi tehdä houkutellakseen ja kotouttaakseen heitä maakuntaan. Myös kansainvälisten opiskelijoiden juurtuminen maakuntaan on yhä tärkeämpää.

Koulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen on panostettava

Työllisyysasteen ja tuottavuuden nostaminen edellyttää panostamista koulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen. Myös sosiaalisten verkostojen ja psyykkisen hyvinvoinnin tukemisen tarve korostuu.

Keski-Suomen väestön koulutus rakenne muistuttaa keskimäärin koko maan rakennetta, mutta kuntien ja alueiden väliset erot ovat mittavat.

Muuramessa ja Jyväskylässä korkeasti koulutettuja on noin 40 % 15 vuotta täyttäneestä väestöstä, kun taas useissa

pohjoisen Keski-Suomen kunnissa korkea-asteen suorittaneiden osuus jää alle viidennekseen. Keskiasteen tutkinnon suorittaneita on kuntien 15-vuotta täyttäneestä väestöstä 41–50 %. Kokonaan ilman tutkintoa jäävien osuus on pienentynyt vuosi vuodelta kaikissa kunnissa, mutta vaihtelee huomattavasti kuntien välillä (19–38 %).

Keski-Suomessa on yhteensä noin 43 600 toisen asteen, ammattikorkeakoulun tai yliopiston opiskelijaa. Väestömäärään suhteutettuna opiskelijoita on maakunnista toiseksi eniten (16 %). Lähes 60 % ammatillisen koulutuksen suorittaneista ja vajaa puolet ammattikorkeakoulusta valmistuneista työllistyy Keski-Suomeen. Sen sijaan yliopistosta valmistuneista vain neljännes työllistyy maakuntaan.

Katso erityisesti Keski-Suomen strategian seuraavat kohdat

- Rohkeasti toimelias
- Toisistamme ja tulevaisuudesta huolehtiva
- Ylpeästi keskisuomalainen

Kulttuurin ja osallisuuden merkitys kasvaa

Kulttuuri ja osallisuus on tunnistettu keskeiseksi kokonaisturvallisuutta vahvistavaksi tekijäksi. Terveyttä edistävästä kulttuuritoiminnasta tietoa kokoavan TEAviisarin mukaan Keski-Suomen tunnusluvut ovat lähes jokaisella osa-alueella (sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi sekä voimavarat) alle maan keskiarvon. Vain osallisuuden osalta Keski-Suomi yltää yli keskiarvon. Siitä huolimatta osallisuuteen tulee edelleen panostaa.

Kulttuuriperintömme kertoo historiastamme ja identiteetistämme ja sitä syntyy toimintamme tuloksena, vuorovaikutuksessa ympäristömme kanssa. Kulttuuriperintömme muuttuu ja elää ja sen arvo ja sisältö muuttuvat. Monimuotoinen kulttuuriperintö, erilaiset kulttuuri-identiteetit ja jaettu arvopohja lisäävät osaltaan myös resilienssiä ja vaikuttavat yhteiskunnan henkisen kriisinkestävyysmuodostumiseen osana yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta.

Kulttuuriympäristö on syntynyt ihmisen toiminnan ja luonnon vuosisataisessa vuorovaikutuksessa. Uutta ajallista kerroksellisuutta kulttuurimaisemiin, rakenteisiin ja rakennuskantaan syntyy jatkuvasti. Keskisuomalaisen kulttuuriympäristön helmiä ovat UNESCO:n maailmanperintökohteet Petäjäveden vanha kirkko ympäristöineen ja Struven ketjun kolmiomittauspiste Jyväskylän Korpilahdella. Maakunnassa on myös edustavia arkkitehti Alvar Aallon suunnittelempia kohteita sekä merkittävä määrä julkista modernia arkkitehtuuria. Aallon arkkitehtuuria on esitetty UNESCO:n maailmanperintökohteeksi. Kulttuuriympäristö on kulttuuriperintöämme ja merkityksellistä identiteettillemme.

Muinaisjäännökset ja arkeologinen kulttuuriperintö ovat kulttuuriympäristön vanhinta kerrostumaa ja sen historiallinen pohja. Tyypillisin keskisuomalainen muinaisjäännös on kivikautinen pyyntiyhteisön asuinpaikka, rautakautinen kalmisto tai yksittäishautaus. Keski-Suomessa on 30 valtakunnallisesti merkittävää arkeologista aluetta.

Kulttuurimaisemien arvo perustuu monimuotoiseen, kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan. Keski-Suomessa on 11 valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta. Laukaan Hyyppäänvuori ja Korpilahden Oravivuori näkymineen ovat maisemanähtävyyksiämme.

Maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on 44 ja arvokkaita perinnemaisemia on 30, joista 5 on valtakunnallisesti arvokasta.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) edustavat maamme kehitysvaiheita ja ovat historiamme edustavimpia kuvastajia. Keski-Suomessa on 52 RKY-aluetta. Maakunnallisesti merkittäviksi arvotettuja rakennettuja kulttuuriympäristöjä on lähes 500.

Maaseudun kulttuurimaisemien ominaispiirteet säilyvät parhaiten jatkamalla perinteistä, maisema-arvot huomioon ottavaa maa- ja metsätaloutta.

Keskeisimmät tunnistetut haasteet

- Kulttuuritoiminnan tunnusluvut ovat lähes jokaisella osa-alueella alle maan keskiarvon
- Rakennusperinnön arvot turvataan parhaiten säilyttämällä rakennukset aktiivisessa käytössä. Tätä haastaa monien seutujen negatiivinen väestökehitys
- Yhdistysten päähaasteita ovat talouden epävarmuus, aktiivien väheneminen ja toimitilakysymykset

Rakennusperinnön arvot turvataan parhaiten säilyttämällä rakennukset aktiivisessa, monipuolisessa käytössä. Tätä haastaa monien seutujen negatiivinen väestökehitys. Taajamien ja kaupunkiympäristöjen ominaispiirteiden tunnistaminen antaa hyvän pohjan niiden nykyaikaiselle kehittämiselle.

Aineeton kulttuuriperintö elää yhteisöissä.

Saunamaakunnassa vahvasti elävä saunaperinne on nimetty Unescon ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon.

Elävän perinnön kansallisessa luettelossa on mainittu keskisuomessakin vahvaa ja elävää perintöä, kuten talkooperinne, lavatanssit, moottorisahaveisto, pesäpallo, sienestys, tervanpoltto ja suomalaisten metsäsuhde. Jyväskylän Seminaarinmäki ja tasa-arvoinen koulutus on saanut Suomen ensimmäisen eurooppalaisen kulttuuriperintötunnuksen.

Maakunnan kehittämisessä kulttuuriperinnön potentiaali ja arvot tulee tunnistaa ja hyödyntää uusien, innovatiivisten toimintojen ja elinkeinojen mahdollistajina. Kulttuuriympäristöt ovat keskeinen osa kansainvälisesti houkuttelevaa viihtyisää ja monipuolista ympäristöä.

Kulttuuripalveluita tuotetaan yhdessä

Keski-Suomessa kulttuuripalveluista vastaavat pääsääntöisesti kunnat yhteistyössä järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Vapaan sivistystyön merkitys kulttuuristen sisältöjen ja kulttuurikasvatuksen tuottajana on merkittävä, etenkin pienemmillä paikkakunnilla. Keski-Suomen kulttuuritarjonta on keskittynyt keskuskaupunki Jyväskylään, mutta alueellisina toimijoina etenkin taiteen vapaan kentän toimijat mahdollistavat kulttuuritarjonnan myös maaseudulla, yhteistyössä kuntien kanssa.

Kunnan lakisääteisiin palveluihin kuuluvat yleisten kulttuuripalveluiden sekä kirjaston ylläpito. Kuntaliiton tekemän selvityksen mukaan (Kuntalaistutkimus 2024) kirjastot ovat kuntalaisten eniten käyttämä ja arvostama kunnallinen palvelu. Tutkimuksen mukaan myös kulttuuripalveluita sekä kansalais- ja työväenopistoja käytetään paljon ja niiden arvostus on suurta.

Kulttuurialan tuotos Keski-Suomessa oli vuonna 2022 yhteensä 328 miljoonaa euroa. Korona pudotti tuotosta hetkellisesti, mutta verrattuna vuoteen 2019 on nousua tapahtunut noin 20 miljoonaa €.

Henkilötyövuosien määrä on pudonnut samaan aikaan lähes 300:lla (2018 henkilötyövuotta vuonna 2022), mikä johtuu pääasiassa koronan aiheuttamasta viihdepalvelujen käytön vähenemisestä sekä painotuotteiden valmistuksen vähenemisestä.

Yhdistystoiminnalla on monia haasteita

Keski-Suomessa on yli 5300 rekisteröityä yhdistystä, joista suuri osa on pieniä ja paikallisesti toimivia. Yhdistysten kirjo on laaja — mukana on niin isoja palveluntuottajia kuin pieniä kyläyhdistyksiä. Suurin osa toimii vapaaehtoisvoimin, ilman palkattua henkilöstöä. Jäsen- ja vapaaehtoisuudet ovat viime vuosina pysyneet ennallaan tai laskeneet.

Yhdistykset tekevät yhteistyötä eniten toisten paikallisten yhdistysten ja kuntien kanssa. Yhteistyökäytännöt hyvinvointialueen kanssa hakevat edelleen muotoaan. Yli kolmannes yhdistyksistä kokee toimintaedellytystensä heikentyneen. Päähaasteita ovat talouden epävarmuus, aktiivien väheneminen ja toimitilakysymykset. Vaikka haasteet ovat suuria, järjestöillä on merkittävä rooli hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden ja paikallisen elinvoiman vahvistamisessa.

Keski-Suomen vahvuudet ja mahdollisuudet

- Keski-suomalaisen kulttuuriympäristön helmiä ovat UNESCO:n maailmanperintökohteet Petäjäveden vanha kirkko ympäristöineen ja Struven ketjun kolmiomittauspiste Jyväskylän Korpilahdella sekä lukuisat Alvar Aallon suunnittelemat kohteet
- Etenkin taiteen vapaan kentän toimijat ovat mahdollistaneet kulttuuritarjontaa koko Keski-Suomessa, yhteistyössä kuntien kanssa.
- Keski-Suomessa on merkittäviä vapaan sivistystyön toimijoita, joilla on iso merkitys kulttuurin harrastamisen mahdollisuuksien luojana
- Keski-Suomessa on vahvoja ja omaperäisiä kylä- ja kaupunginosakulttuureja, jotka ovat kiinnostavia niin kansallisesta kuin kansainvälisestä näkökulmasta katsottuna

Katso erityisesti Keski-Suomen strategian seuraavat kohdat

- Huolehdimme toisistamme ja tulevaisuudestamme
- Ylpeästi keskisuomalainen

Liitteet

Keski-Suomen aluerakenne 2050

Ympäristövaikutusten arviointiselostus

Arvio Keski-Suomen strategian 2050 toteutumisesta (OwalGroup)

KS

Keski-Suomi